

De Takkeling

Werkgroep Roofvogels Nederland

Derde jaargang (1995) nummer 2

Werkgroep Roofvogels Nederland
in samenwerking met Vogelbescherming Nederland

De Takkeling is een uitgave van de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN). De WRN is een landelijke werkgroep die, in samenwerking met Vogelbescherming Nederland, de belangen behartigt van de Nederlandse roofvogels. Naast activiteiten als het geven van voorlichting en het stimuleren van maatregelen voor een effectieve roofvogelbescherming, voert de WRN gestandaardiseerd onderzoek uit naar de ecologie van de in ons land voorkomende soorten.

Bestuur

Voorzitter:	Rob Vogel (SOVON)
Secretaris:	Maria Quist
Penningmeester:	Hans Peeters (Vogelbescherming Nederland)
Leden:	Frank de Roder (Staatsbosbeheer), Hans Dekker en Andri Binsbergen (NBLF), Lex Tervelde (AID)
Landelijk coördinator:	Maria Quist
Administratieve ondersteuning:	Ans Blanckenborg en Tineke Breddels

Redactie:	Willem van Manen, Maria Quist en Rob Bijlsma
Opmaak:	Willem van Manen
Tekeningen:	Willem van Manen, Rob Bijlsma en Claire Stouthamer
Drukwerk:	Drukkerij Van Goor, Diever

Redactieadres: Aekingaweg 3, 8426 GN Appelscha

U kunt onze activiteiten steunen door lid te worden van de WRN. U bent dan tevens geabonneerd op De Takkeling. De minimale jaarlijkse bijdrage is Fl. 15,-, meer is welkom. Gelieve het bedrag over te maken op postgiro 76284 t.n.v. Werkgroep Roofvogels te Appelscha o.v.v. 'nieuw lid'. Vermeld a.u.b. duidelijk uw naam en adres.

De Takkeling

Derde jaargang (1995) nummer 2

Werkgroep Roofvogels Nederland

Vrouwtje Torenvalk (Hans Hut)

Intro

Maria Quist

Een groot deel van de WRN-medewerkers is nauwelijks meer te bereiken overdag. Elk vrij uur, zolang het licht is, wordt in het veld doorgebracht. De wallen onder de ogen groeien en de stemming lijkt soms wat prikkelbaar. Slaapgebrek! De eerste resultaten komen binnen maar het beeld voor 1995 is nog lang niet duidelijk. Plaatselijk lijkt de buizerdstand weer wat aan te trekken, al is dat nog lang niet overal het geval. De Grauwe Kiekenieven zijn weer terug en Ben Koks en de zijnen zijn zeer tevreden over aantallen en broedselgrootte. Minder positieve geluiden kwamen ons ter ore over de Havik. Verlaten broedplaatsen en kleine legfels, zowel in Drenthe als op de Veluwe. Maar ook hier weer uitzonderingen. We wachten af. Tegen de tijd dat de volgende Takkeling uitkomt zullen we meer weten.

Zojuist ontvingen we de mededeling dat een 63-jarige man uit Heino heeft bekend dat hij de 16 Buizerds en 1 Havik die door een lid van de WRN dood waren aangetroffen, heeft vergiftigd omdat hij de wildstand in het gebied wilde verbeteren. Het is de vierde grote vergiftigingszaak dit jaar, naast tientallen kleinere incidenten. In Sint Anthonis (Brabant) werden 11 Buizerds, 1 Havik, 1 Torenvalk en uitgelegd aas gevonden. De politie vond chemisch-toxicologisch onderzoek niet nodig. Het Steunpunt Noord-Brabant van de WRN heeft verschrikkelijk veel moeite moeten doen om de dieren, via de AID, alsnog onderzocht te krijgen. Een deel van de vogels bleek vergiftigd, in een deel werden hagelkorrels aangetroffen.

In de omgeving van Beetsterzwaag (Friesland) werden in april 1995 14 vergiftigde roofvogels aangetroffen. Tegen een verdachte is proces-verbaal opgemaakt. In het gebied tussen Harkstede en Slochteren (Groningen) is het aantal vergiftigde Buizerds inmiddels opgelopen tot 17 stuks. Ook in Limburg rommelt het behoorlijk. En dan heb ik het nog niet over alle doorgeschoten nesten en overige incidenten. In vrijwel alle bovengenoemde gevallen is de verdachte of dader afkomstig uit de jachtwereld. Uit het buitenland bereiken ons soortgelijke berichten. (Zie: samenvatting van het artikel van Bibby in "Recente roofvogelliteratuur", in Takkeling 1994, 2:44 en de samenvatting van het artikel van Morton in deze Takkeling). Meer hierover in de volgende Takkeling. Op de eerstvolgende bestuursvergadering gaan we praten over samenwerking met buitenlandse roofvogelwerkgroepen.

De verhouding met de officiële jagersvereniging, de KNJV te Amersfoort, wordt er ondertussen niet beter op. Enerzijds roept de KNJV dat ze met de

WRN wil samenwerken en dat ze vervolgingspraktijken verfoeit, anderzijds past ze een tactiek toe van witwassen en zwart maken. Witwassen van incidenten waarbij jagers betrokken zijn en zwartmaken van de activiteiten van de WRN.

Dat neemt niet weg dat wij alle individuele jagers die gemeend positief staan tegenover de "natuurlijke jagers", van harte welkom heten als lid. Graag stellen wij ons voorlichtingsmateriaal beschikbaar aan hen en aan WBE's die daarin geïnteresseerd zijn (zoals in het verleden al regelmatig gebeurd is).

Maria orend op de Landelijke Roofvogeldag (Martijn de Jonge)

Eind mei is er een brief gestuurd naar de Leden van de Vaste Kamercommissie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij met het verzoek om het onderzoek aan, onder verdachte omstandigheden aangetroffen, dode roofvogels los te koppelen van financiële en andersoortige beperkingen. Zoals U weet komen de kosten voor sectie en chemisch-toxicologisch onderzoek sinds januari 1995 volledig voor rekening van politie en Algemene Inspectie Dienst (AID). De politie geeft steeds meer te kennen niet bereid of in staat te zijn hiervoor geld uit te trekken en weigert vogels voor onderzoek in te sturen. Verder is aan het chemisch-toxicologisch vervolgonderzoek

door de AID de voorwaarde verbonden, dat hiertoe alleen mag worden overgegaan, wanneer er "concrete aanwijzingen bestaan richting een te identificeren dader". Wanneer er bij de vondst van dode roofvogels niet meteen een dader of verdachte voorhanden is, worden de dieren niet onderzocht maar vernietigd. Dit werkt natuurlijk niet, omdat in veel gevallen pas in de loop van het onderzoek, na weken of soms maanden duidelijk wordt wie de dader is. Door de dode dieren te vernietigen gaat belangrijk bewijsmateriaal, dat in een later stadium onmisbaar is, verloren. We hebben de Commissieleden gevraagd om voor het onderzoek een budget beschikbaar te stellen en ze tevens uitgenodigd eens mee het veld in te gaan om kennis te maken met een aantal soorten. We houden U op de hoogte over de afloop.

De Landelijke Roofvogeldag zit er weer op. Het was een geweldige happening. Ondanks het treurige nieuws over de omvang van de roofvogelvervolgving en de abominabele beeldkwaliteit van dia's en film (lampen en projector van de Stadsschouwburg stuk) viel er veel te lachen en was de stemming buitengewoon goed. De overdonderende belangstelling hebben we als een grote morele steun ervaren. Hier kunnen we weer een jaar op vooruit. Mensen bedankt!

Omdat we meer dan duizend belangstellenden moesten afzeggen hebben we overwogen om dezelfde dag in het najaar (november) te herhalen. Maar we krijgen dat niet voor mekaar. Het kost te veel tijd en geld om dit alles nog eens op poten te zetten, naast al onze andere activiteiten. Sorry. De volgende Landelijke Roofvogeldag wordt nu gehouden in februari 1996. Het is de bedoeling dat het een jaarlijkse happening wordt. Hoe we het aanpakken weten we nog niet precies. Er zijn twee mogelijkheden: of alleen voor leden, of voor leden én belangstellenden. In het laatste geval bereiken we een grotere groep, maar wordt alles veel grootschaliger. We zullen dan uit moeten zien naar een zaal voor zo'n 1500 personen. Wanneer U hierover mee wilt denken, ook over de invulling van de dag, heel graag. Uw ideeën en suggesties zijn van harte welkom.

Tot slot volgt hieronder op veler verzoek de tekst van het roofvogellied uit het (zeer geslaagde) optreden van Bernard Wubbels, en wens ik U allemaal een hele mooie en plezierige zomer toe. Tot de volgende Takkeling!

Valkuil

In Nederland bestaat al bijna 60 jaar een wet die roofvogels dient te beschermen.
Toch treft men regelmatig in de buurt van bos en hei en langs de autowegen in de bermen.
De lijken aan van vogels die expres of voor de gein doodgeschoten, doodgereden of vergiftigd zijn.

refrein:

Blijf met je fikken van de roofvogels af,
de kiekendieven, buizerds en de valken.
Die vogels zijn beschermd, 't is achterbaks en laf,
dus blijf met je fikken van de roofvogels af.

Vogels als de blauwe en de grauwe kiekendief zijn helaas al bijna verdwenen.
Gestorven door een kogel of door vergiftigd aas, neergelegd door deze of gene.
Door mensen die verkondigen hoe slecht valken zijn, ze denken dan met name aan hun eigen kerstkonijn.

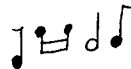

refr.

Trap niet in de valkuil van het clubje dat beweert, dat roofvogels schadelijk zouden wezen.
Anders ben ik bang dat wij voor het nageslacht, binnenkort het ergste moeten vrezen.
Dan denkt men bij een uil meteen aan Fabeltjesland,
En van de valk weet men alleen, dat is een restaurant...

refr. 2x. met z'n allen en uit volle borst!

Bedankt Bernard, hopelijk ben je volgend jaar weer van de partij.

Brieven

De favoriete roofvogel van mevrouw Stehouwer-van Vliet uit Bilthoven is de Buizerd. De voorjaarsbaltsvluchten inspireerden haar tot het volgende gedicht:

De buizerd

Zweven, zweven, heerlijk zweven
klapwieken, even reven
hoger steeds hoger in d'ijle lucht
dalen, zakken in glijdende vlucht
zonder doel, slechts gestuwd door een blijheid
als een jubel, dankend voor vrijheid
dan, onverwacht schiet hij neer, als een schicht,
na vervoering, dan dagelijkse plicht
zijn het kikkers, zijn het muizen
is zelfs een eekhoorn niet te verгуizen?
De zon verbleekt, een blaadje ritselt,
de avond valt, hij legt zich neer
ik heet buizerd en... ik kan niet meer!

Tekening naar D. Poppe

Van Arnold Goelema uit Nieuwlande ontvingen wij het volgende verzoek:

Beste WRNON,

Ik ben stapelgek op roofvogels: ik spaar plaatjes, kaarten, boeken, folders, posters, t-shirts en zelfs postzegels en videobanden over roofvogels. Ik heb geen eieren van roofvogels. Ik weet wel nesten te zitten maar ik haal ze niet uit, want dat vind ik zielig en dat is zonde van het werk dat ze ervoor gedaan hebben. Ik zou graag willen vragen of jullie de niet-uitgekomen eieren voor mij willen bewaren en dat ik het dan kom ophalen of zo. Zouden jullie dat voor mij willen doen? Bij voorbaat dank.

Naschrift: We hebben Arnold gebeld en verteld dat het in bezit hebben van (delen van) roofvogels en eieren officieel verboden en strafbaar is bij de wet omdat roofvogels beschermd zijn. Deze wet is sinds kort nog verder aangescherpt door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. In de volgende Takkeling komt een artikel over wat wel en niet mag en op welke manier en om welke redenen ontheffing kan worden aangevraagd.

Tussen Harkstede en Slochteren werden tussen januari en eind mei dit jaar 17 vergiftigde Buizerds gevonden. Een aantal daarvan door leden van de WRN. Naar aanleiding daarvan ontvingen wij een brief van P. de Haan uit Harkstede (door de redactie ingekort):

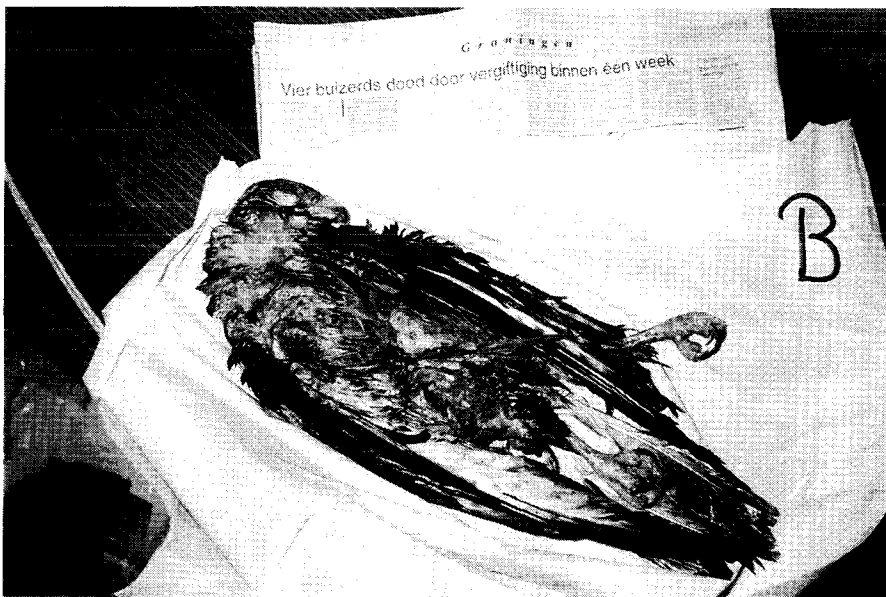

Allereerst mijn bewondering voor jullie fantastische boek met zijn prachtige foto's, boeiende onderwerpen en gedegen onderzoeksresultaten. Ik heb enkele roofvogelhaters in mijn kennissenkring en zij hebben slechts twee vormen van reacties op dit boek, de extreme r.v.haters kunnen alleen maar wat schelden uit onmacht en de meelopers zijn met stomheid geslagen. Al jaren erger ik mij aan deze mensen met hun natuurvisie die stamt uit de tijd van de ontginning der woeste gronden.

Ik neem het op voor de roofvogels omdat deze prachtige dieren volledig ten onrechte worden verketterd en vermoord. Over de invloed van roofvogels op de natuur hoef ik jullie niets te vertellen, maar ik kan als houder van

kippen en duiven wel stellen dat predatie door roofvogels en roofzoogdieren heel erg meevalt. Je kunt zelf een hele hoop doen om je dieren te beschermen en je moet het kunnen accepteren dat er eens een duif of kip weg is. Zoniet, dan moet je een andere hobby kiezen.

Ik ben officieel werkloos en heb dus wel tijd om iets voor de, in het nauw gedreven, natuur te doen. Ik ben gezegend met, voor een mens, zeer goede ogen en ben altijd gewapend met een 10x50 verrekijker. Mijn ogen gaan altijd, mits de verkeersveiligheid het toelaat, automatisch in de richting waar vogels en andere dieren zich ophouden. En op die manier heb ik dus sinds kort en binnen negen dagen al twee dode Buizerds gevonden (foto). Ik wil jullie graag helpen om dit verachtelijke verschijnsel uit de weg te ruimen zodat wij ook in Harkstede ongestoord kunnen genieten van deze natuurlijke jagers die wat weidelijkheid en efficiëntie betreft veel betere natuurbeheerders zijn dan die lawaaimakende mannetjes in het groen.

Eén van de Buizerds (P. de Haan)

Beste Maria

ik ben 9 jaar en ik heet peter ~~en~~ en ik zou u wat willen vertellen hoe
ik de landelijke roofvogel dag vond!

ik vond het heel leuk? die leuke liedjes Bijnaam, dat liet ying zo, blijf met je
vriende van de haarden ble kielendiefen. Beuzert, en de valken daldet en dat verhaa-
l van u. ik woot het van toeristies lode? en ik heb ook gelogen om die grappige dingen
en die loten trekking ik heb niks gewonnen en mijn broertje wel! en ik vond de nieuw-
ste film ook leuk, en die diejas overhumirische.

en ik vond in de krant een aansluiting en ik dacht dat is wat voor u
in het nieuwsblad van het N. worden van vrijdag 3-3-95

groeten peter Schalk molend. 3
9474TD Zuidlaarderveen

Bernard Wubbels in actie op de Landelijke Roofvogel dag (Martijn de Jonge)

In Neeritter in Limburg woont de heer Minkenberg. Hij bracht ons op de hoogte van het volgende voorval:

Geachte heren,

Op 13 februari trachtte een havik een onzer kippen te slaan. De kip vluchtte in de haag die om de tuin stond en waarin gaas verwerkt zit tegen de konijnen. De havik zat op de kip. Mijn vrouw die het zag gebeuren was vlakbij en stortte zich op de havik die tegen het gaas zat. Zij kon de havik met blote handen overmeesteren maar hield er wel een paar diepe wondjes aan over. Zodoende konden wij de gegevens op de ring die de havik droeg noteren. Er stond op: Vogeltrekstation Arnhem Holland 7.084-086. Daarna zette zij de havik op de grond waar hij bleef zitten en toen in enkele slagen snel wegzwenkte, de struiken door. Ik hoop U met dit schrijven van dienst te zijn geweest.

Naschrift: Meneer Minkenberg, gefeliciteerd met zo'n vrouw!

Record leeftijd Buizerd (25 jaar)

Van Sjouke Blokstra uit Hoornsterzwaag kregen we de melding dat in die plaats een dode Buizerd was gevonden die, volgens de ring om z'n poot, op 5 juli 1969 als nestjong was geringd. De Buizerd zou dus 25 jaar zijn geworden. In eerste instantie geloofde ik het niet en vroeg om een kopie van het Vogeltrekstation-formulier. En het stond er inderdaad. Na een telefoontje met het VT bleek dat vergissing uitgesloten was. Het ging echt om een Buizerd die de leeftijd van 25 jaar had bereikt. Een uniek geval. Het tot dusver oudst bekende exemplaar in het bestand van het Vogeltrekstation werd ruim 18 jaar (ringdatum 22 juni 1939, vinddatum 8 augustus 1957). De gemiddelde levensverwachting van eerstejaars Buizerds bedraagt 2,3 jaar, tegen gemiddeld 5,1 jaar voor de leeftijdscategorieën na het eerste jaar. Gemiddeld voor de gehele populatie geldt een levensverwachting van 4,1 jaar (zie: Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels).

WIJ DANKEN U VRIENDELIJK VOOR DE GEGEVENS VAN DEZE GERINGDE VOGEL. MOCHT U EEN FOUT VINDEN IN UW GEGEVENS, WILT U DIE DAN VERBETEREN EN HET HELE FORMULIER NAAR ONS TERUGSTUREN? LET OP! COORDINATEN ZIJN JUUST. DE RING- EN/OF VINDPLAATS ZIJN SLECHTS OMSCHRIJVINGEN EN DUS NIET ALTIJD NAUWKEURIG! VOGELTREKSTATION ARNHEM - POSTBUS 40 - 6666 ZG HETEREN

RINGNUMMER... ARNHEM .7003001
VOGELSOORT... BUIZERD
GESLACHT..... onbekend
LEEFTIJD..... nestjong / pull / niet vliegvlug

RINGDATUM... Jul 5 1969 nauwkeurig tot op de dag
RINGPLAATS... VEENHUIZEN
DRENTHE
NEDERLAND/NETHERLANDS/PAYS BAS/HOLLAND

COORDINATEN.. 221 560 Amersfoort coördinaat

VINDDATUM... Sep 18 1994 nauwkeurig tot op de dag
VINDPLAATS... TJONGERVALLEY, HOORNSTERZWAAG
FRIESLAND

NEDERLAND/NETHERLANDS/PAYS BAS/HOLLAND
COORDINATEN.. 207 555 Amersfoort coördinaat

VOGELSOORT... BUIZERD
ring ingezonden / vinder bevestigt de vogelSOORT
GESLACHT..... onbekend
LEEFTIJD..... leeftijd niet opgegeven
CONDITIE..... dood, langer dan 1 week
HOE/WAARDOOR.. gevonden; wel iets bekend over de vogel of resten er van

niet eerder gemeld

COMMENTAAR...

AFSTAND : 16 km RICHTING 249 graden VERSTREKEN TIJD 9206 dagen
ref: Nov 22 1994

*Vinder Sjouke Blokstra
Bij de Leyweg 5
8412 SC HOORNSTERZWAAG*

RINGER 295

MELDER

Veenstra A.
Steeg 3
9337 PG WESTERVELDE

Sjouke Blokstra
Bij de Leyweg 5
8412 SC HOORNSTERZWAAG

Reacties

Valkeniers

H.J. Verstappen

Over valkeniers bestaan veel misverstanden. Wat is een valkenier of havi-
kier nu voor iemand en wat doet hij of zij precies.

In zijn algemeenheid zijn valkeniers mensen die veel kennis van roofvogels
bezitten. Een beperkt aantal valkeniers "voert" een vogel, meestal een
Havik en soms een Slechtvalk of andere roofvogelsoort. Daarmee wordt
geregeld gejaagd.

De kennis die valkeniers hebben van roofvogels wordt in toenemende mate
aangewend voor de bescherming van roofvogels. Dat begon al in de jaren
zestig, toen tijdens het dieptepunt van de roofvogelstand is geprobeerd via
het uitzetten van Haviken deze soort voor verdwijning uit het Nederlandse
landschap te behoeden. Via kunstmatige inseminatie worden tegenwoordig
Slechtvalken gekweekt, die vervolgens in de vrije natuur worden uitge-
wend. Dit is o.a. in Duitsland het geval en heeft in de Verenigde Staten een
hoge vlucht genomen. Asielhouders maken ook veel gebruik van de kennis
van valkeniers. De opgelapte roofvogels kunnen niet plompverloren worden
losgelaten, maar moeten soms door een ervaren valkenier worden gecoacht
bij het jagen en vliegen. Ondergetekende heeft dat zelf ondervonden.

Ook heden ten dage zijn er nog veel bedreigingen voor roofvogels. Zo
maken valkeniers zich zorgen over de bestrijding van Turkse Tortels met
een steriel makend middel. Wat gebeurt er met Slechtvalken en Haviken die
dergelijke Turkse Tortels bejagen en vreten?

Moge er een vruchtbare samenwerking ontstaan tussen roofvogelbescher-
mers en valkeniers.

Adres: Emmasingel 35, 6001 BA Weert

RIJNLAUW UIT DE RIJNLAUWSE HANDEKREFT. (1460) RIJNLAUW

De kippen gaan boven alles

Gert-Jan Bos

Roofvogels vergrijpen zich regelmatig aan kippen en postduiven. Reacties van eigenaars zijn verschillend van aard. Voor sommigen vormt het aanleiding om eigenhandig maatregelen te treffen tegen roofvogels. Die gaan niet altijd volgens de regels van de wet. Ter illustratie het volgende bericht, afkomstig van Vogelbescherming Nederland.

Op 18 januari 1995 belde meneer van Buuren uit Harderwijk. Hij is kippenfokker (als hobby), en daarnaast natuurliefhebber en jager. Hij heeft problemen met roofvogels op het moment dat ze aan zijn kippen zitten. Het gaat daarbij vooral om Haviken in de trektijd. Zijn telefoontje behelsde de volgende mededeling: er zijn gedurende de wintermaanden drie Buizerds (waaronder een zeer lichte) in het weiland tegenover zijn woning te vinden. Dit wordt een probleem op het moment dat het gaat sneeuwen, omdat de vogels dan belangstelling gaan krijgen voor de kippen. Hij doet ons een voorstel: als jullie -wanneer er sneeuw ligt- nu eens aas voor de Buizerds uitleggen, dan blijven ze van mijn kippen af en hoef ik ze (de Buizerds) niet dood te maken.

Ik heb hem op verschillende manieren proberen uit te leggen dat wij een ander idee hebben van vogelbescherming en dat het probleem van kippenroof niet door ons op die manier kan worden opgelost. Dat vindt hij dan een gemiste kans, want dan gaan de Buizerds eraan zodra ze een kip pakken. Want zijn kippen gaan boven alles. Hij is op de hoogte van de vogelenjachtwet, maar maakt zijn eigen regels als het hem zo uitkomt. Zo bekent hij ook wel eens Sijsjes en Putters voor in de kooi te vangen. Ik heb hem duidelijk gemaakt dat hij verantwoordelijk is voor zijn eigen daden en dat Vogelbescherming Nederland niet op zijn manier aan vogelbescherming wil doen.

De kwestie is doorgegeven aan de plaatselijke vogelwerkgroep met als advies ons standpunt over te nemen. Mogelijk houden zij een oogje in het zeil waar het gaat om eventuele dode vogels.

Adres: Vogelbescherming Nederland, Driebergseweg 16c, 3708 JB Zeist

Haviken en postduiven

Piet Kerssies

Sommige onderwerpen en zaken (lijken) soms zo vanzelfsprekend dat je je niet eens meer afvraagt of ze wel waar zijn. Dat schoot er door me heen toen ik De Takkeling nummer 3 van 1994 las. Bij een paar passages zette ik toch wel de nodige vraagtekens.

Allereerst het artikel van Roland-Jan Buijs (De Takkeling 2(3): 3). Hij schrijft dat sommige postduivenhouders het heel gewoon vinden om een Sperwer of Havik af te schieten als zij duiven eten. Hoewel het er niet staat, zou je er uit kunnen opmaken dat duivenhouders (ik generaliseer) het niet zo nauw nemen.

Ten tweede het artikel van Jan Glas (De Takkeling 2(3): 4-5). Hij schrijft dat een wildbeheereenheid op de mentaliteit van individuele jagers ten aanzien van roofvogels geen greep heeft. Daar heeft hij natuurlijk gelijk in. Maar lees ik ook niet tussen de regels door dat hij vindt dat jagers het met Haviken niet zo nauw nemen? Op beide zaken wil ik iets verder ingaan.

Afgelopen zomer heb ik een aantal ringnummers van postduiven doorgegeven aan de Nederlandse Postduiven Organisatie (NPO). De duiven waren allemaal door Haviken geslagen. Mijn verwondering was groot toen ik vervolgens vele postduivenhouders aan de telefoon heb gehad. Allemaal hadden ze een positieve houding ten aanzien van de Havik. Iedereen vond het plezierig om te weten waar de duif was gebleven. Ook al was ie dan dood. Bovendien ging het voor 80% om jonge duiven (gebaseerd op een hondertal ringen). Voor postduivenhouders zijn dit maar "beginners". Grote verliezen worden in kringen van postduivenhouders geaccepteerd. Ongeveer 40% van de duiven kwam uit Drenthe (afstand tot de nesten 0-30 km), de rest kwam uit vrijwel het hele land. Alleen Zeeland en Zuid-Holland waren niet vertegenwoordigd. Een paar duiven kwamen uit België en Duitsland. Alles bij elkaar een enorme spreiding. Het is beslist niet zo dat een Havik het dichtstbijzijnde duivenhok "leeghaalt". Ook al komt dat soms voor. Als mij iets duidelijk is geworden dan is het wel dat postduivenhouders ervan uitgaan dat een deel van de duiven tijdens de vluchten "verdwijnt". Van haat ten opzichte van Haviken was zeker geen sprake. Ik heb meerdere malen te horen gekregen iedereen aan te moedigen om gevonden ringen (nummers) door te geven aan het NPO. Bij deze geef ik dat verzoek dus door.

Ten aanzien van jagers moet me het volgende van het hart. Ik vertoef beroepshalve regelmatig in kringen van jagers. Ik weet dat er havikhaters zijn. Maar beslist een hele kleine minderheid. Van verstoorde nesten/broed-

gevallen is mij weinig bekend. En als u dan weet dat ik deze uitspraak kan doen voor een bosgebied met een oppervlak van zo'n 5000 ha, zeg ik dat het wel meevalt. Als vogelbeschermers zouden we dit eens moeten benadrukken. Nu polariseren we onnodig en misschien ongewild. Dit lijkt mij voor niemand gewenst. Overigens mogen we excessen best aan de kaak stellen, maar niet generaliseren a.u.b.

Voor de goede orde nog even dit: ik ben geen jager (ook niet anti) en houd geen duiven.

Adres: Lijsterlaan 2, 9411 JH Beilen

Naschrift: voor een analyse van postduifringen die bij haviksnesten werden gevonden, kan worden verwezen naar het artikel van Cees Rosendaal in Het Vogeljaar 43 (1995): 7-12 (samenvatting in het overzicht van Recente Roofvogelliteratuur in dit nummer van De Takkeling).

Het adres van de Nederlandse Postduivenhoudersorganisatie is: Landjuweel 38, 3905 PH Veenendaal (08385-23391).

Valken verscheuren postduiven

DORPSKLANKEN - WOENSDAG 16 NOVEMBER 1994

Een van de duiven van Jan Koops, die doodgebeten werd

Veel duivenliefhebbers in onze omgeving worden de laatste maanden geteisterd door slechtvalken, torenvalken, buizerds en andere roofvogels; die het hebben voorzien op hun gevleugelde vrienden.

"Het zijn vooral een paar hier in de omgeving huizende slechtvalken, die de duiven regelmatig aanvallen en letterlijk en figuurlijk als straaljagers neerhalen om ze vervolgens voor een deel op te peuzelen", zegt de heer Jan Koops aan de Verlengde Boterdijk. Vrijdag jl. werd er opnieuw een van zijn dieren het slachtoffer (zie foto). De valk kwam achter de hokken vandaan, dook op de duif en zat het dier tendele op te eten toen Koops er bij kwam, op een paar meter van de achterdeur van zijn wo-

ning.... Hij raakte de laatste maanden al zes duiven op die manier kwijt, zijn buurman Willy Huberts verloor n duif en zijn tweede buurman Gerard Kosters zag drie van zijn duiven ten offer vallen aan de jacht van de valken. Het vorig jaar gingen er bijna eenzelfde aantal duiven van deze drie liefhebbers aan. Het gebeurt niet alleen in de omgeving van de Verlengde Boterdijk, ook aan de Groningerweg, de ter Borchlaan en de Madijk hebben de valken hun jachtterrein.

Een vervelende en nare kwestie en de duivenliefhebbers vragen zich af wat er aan te doen is hun soms dure dieren te beschermen, want zo kan het toch niet langer!

Nog meer Buizerds

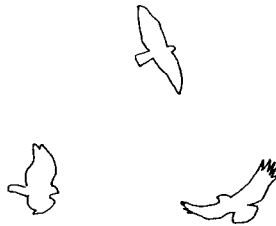
Henk Maat

In aansluiting op het artikel van de heren Dijkman en de Vries (De Takkeling 3/1, 1995: 19) wil ik het volgende vermelden.

Nadat ik het artikel met belangstelling had gelezen (en trouwens ook alle andere artikelen) kwam bij mij in herinnering dat ik in dezelfde tijd als genoemde waarneming (24 oktober 1994) eveneens vele Buizerds heb gezien. Dit was op 18 oktober 1994, hetgeen ik kon nagaan in mijn aantekeningen. Het weer was die dag zonnig met een lichte sluierbewolking en een matige oostenwind.

Ik was die dag met de auto op weg van Rotterdam naar Rijswijk via Rijksweg 13, toen ik -automobilist zijnde en vogelaar- niet alleen op het verkeer lette maar indien mogelijk ook omhoog en opzij keek of er iets in de lucht te bespeuren viel. Tot mijn grote verbazing zag ik enige honderden meters hoog, even ten zuiden van Delft aan de westzijde van de Rijksweg cirkelende en door de thermiek omhoog vliegende Buizerds (12.30 uur). Door het toch vrij drukke verkeer heb ik de auto niet gestopt maar getracht al rijdende het aantal te tellen. Het waren zeker 15 exemplaren bij elkaar. In Rijswijk-Zuid aangekomen zag ik, nieuwsgierig geworden door de waarneming van zoëven, rond 13.45 uur nog eens 32 Buizerds op thermiek draaien en zweven als onderbreking van hun trek naar het zuiden. Tot ze uit het zicht verdwenen, heb ik ze gevolgd met de gedachte: dit is toch iets om over te schrijven en door te vertellen.

Adres: Lindenlaan 21, 2161 ME Lisse

Een merkwaardige (rechts)zaak. Deel 2

Maria Quist

Ik had U nog het vervolg beloofd op het verhaal in de vorige Takkeling, waarin twee jagers werden vrijgesproken van het doorschieten van buizerd-nesten. Eén verdachte gaf toe dat hij door het bewuste nest had geschoten, maar hij verkeerde in de veronderstelling dat het een kraaienest was. Na afloop suggereerde de betreffende rechter, de heer Bosch, in aanwezigheid van de pers als mogelijkheid dat de hele zaak in scene was gezet door de getuigen (waaronder WRN-medewerkers). Wij waren teleurgesteld en verontwaardigd en hebben de betreffende rechter en de President van de Rechtbank schriftelijk om opheldering gevraagd.

Welnu: Na een week of drie kregen we antwoord van de heer Vrieze, President van de Rechtbank met daarin tevens het (niet erg sterke) verweer van rechter Bosch. Uit het schrijven van de heren Vrieze en Bosch werd duidelijk dat er ruimschoots aandacht aan de zaak was besteed, dat er over was nagedacht en nagepraat. En dat maakte wat ons betreft veel goed. We hebben een aardige brief teruggestuurd waarin we meldden dat we het verweer van de heer Bosch niet erg sterk vonden maar dat wat ons betreft de zaak hierbij was afgedaan. Tevens hebben we de hoop uitgesproken dat alle partijen van de affaire wijzer zijn geworden. We hebben onze videoband (Roofvogels van dichtbij) opgestuurd en door de Officier van Justitie is de "Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels" aangeschaft voor de bibliotheek van de rechtbank. Voor de heer Bosch hebben we er nog een accept-giro voor een "vrijwillige bijdrage roofvogelwerk" bijgedaan. We hebben de heren bedankt voor hun aandacht en gezegd dat ze altijd bij ons terecht kunnen als ze iets over roofvogels willen weten.

Het verhaal gaat nog verder: eind vorig jaar speelde zich weer een incident met twee jagers en een roofvogel af. Een van de jagers zag een grote vogel vliegen. Hij dacht dat het een kraai was, en met een knap schot legde hij de "kraai" neer. Het bleek een Buizerd te wezen...! De jager gaf zich aan bij de politie op advies van zijn collega-jager en dacht er zo van af te komen. Maar mooi niet, de rechter (Bosch!) veroordeelde de jager tot een geldboete van fl. 500,- waarvan fl. 300,- voorwaardelijk.

Adres: Aekingaweg 3, 8426 GN Appelscha

'Integere' jager beboet voor doden buizerd

LEEWARDEN - De economische politierechter in Leeuwarden heeft gisteren een 46-jarige jager uit Wolvega een boete opgelegd voor het doden van een buizerd. De man dacht vorig najaar in zijn jachtveld een kraai neer te schieten. Het bleek een buizerd te zijn. De jager meldde zelf het voorval bij de politie, maar aan strafrechtelijke vervolging ontkwam hij niet.

Op 25 oktober vorig jaar trok de Wolvegaster met een jachtvriend in een terrein bij Noordwolde op jacht. Het was schemerig en het zicht was slecht. De man zag een vogel overvliegen waarvan hij dacht dat het een kraai was. Hij schoot direct raak. De jager was „apetrots” geweest op zijn goed gericht schot. De teleurstelling volgde snel. Een dode kraai was niet te vinden. Wel lag er een nog warme dode buizerd. De vogel werd ter plekke begraven.

De verdachte zei zelf verbijsterd te zijn geweest. Hij had het voorval gemeld aan de politie, die er rapport van opmaakte. Toen hem later door de officier van justitie een transactie van f 500 werd voorgesteld, weigerde hij

echter te betalen. Er zou geen opzet in het spel zijn geweest. De man vroeg daarom aan de officier van de straf af te zien.

Officier van justitie Henk Dijkstra prees de jager om de moedige stap die hij nam om het voorval zelf te melden. Hij kwam wel tot een eis van f 500, omdat er toch sprake zou zijn van een misdrijf. De Wolvegaster had meer tijd moeten nemen om te beoordelen of er werkelijk sprake was van een overvliegende kraai. Dijkstra: „Een buizerd is een beschermd dier. Het inbreuk maken op die bescherming moet bestraft worden.”

Rechter Hans Bosch redeneerde volgens dezelfde lijn. Volgens hem had de jager de situatie verkeerd ingeschat: „Een bepaalde vorm van onnadenkendheid is in juridische zin ook opzet. Hier had gewoon beter nagedacht moeten worden.”

Gezien de integriteit die de Wolvegaster had getoond bij de afwikkeling van de zaak, kwam Bosch tot het opleggen van een boete van f 500, waarvan f 300 voorwaardelijk.

Rode Wouwen

H. Dijkman

In april 1994 zijn wij met onze groep met Pasen erop uit getrokken, en wel naar het voormalige Oost-Duitsland, naar een gebied ter hoogte van Goslar-Magdeburg in de Harz.

Wij zijn op zoek gegaan naar de Rode Wouw. Deze vogel zien wij niet veel in Nederland, dus zijn wij 's morgens vroeg vertrokken. Rond het middaguur waren wij ter plaatse. Onderweg hadden wij reeds vele wouwen gezien en ook, wat ons heel raar voorkwam, allemaal biddende Buizerds. Het leken wel Ruigpootbuizerds, maar slechts bij een enkeling was een zwarte band op de staart te zien. Het overgrote deel was een donkere Buizerd, maar dan wel biddend.

Eenmaal van onze verbazing bekomen zijn we op zoek gegaan naar een jagend paartje Rode Wouwen. Bij een klein hooggelegen bosje aanbeland zijn de jongens Arjan, Eddie en Ynze een groter bos ingetrokken. Die waren wel even zoet. Ikzelf ben in de auto blijven rusten met verrekijker en fototoestel onder handbereik. Dit leverde een behoorlijk aantal foto's van Rode Wouwen (mannetjes en vrouwtjes) op. Door de vogels te volgen kwam ik er al snel achter dat er in het hoogopgaande kleine bosje een nest moest zitten. Ik was te lui om er heen te lopen en heb op de jongens gewacht. Eddie was wel fanatiek en ging als eerste het bosje in. Hier aangekomen begon hij ons te wenken, dus zijn wij er ook maar op uit getrokken. Eddie had ondertussen een zeer groot nest gevonden, dat veel leek op een horst van Buizerd of Havik. Aan de rand van het bos lag nog een vrij gave dode Rode Wouw, waarvan het middenstuk was weggevreten. Deze wouw hebben we meegenomen en verdeeld onder de jongens.

Al met al was onze dag geslaagd en we zijn via een aantal kleine weggetjes (betonblokken) door de bossen gereden, maar zagen daarbij weinig vogels. We zijn van plan dit voorjaar weer naar dezelfde plek te gaan om de wouwen in de baltsperiode te bezoeken en te onderzoeken.

Adres: Schuur 35, 9205 BE Drachten

Steenarendperikelen (vervolg)

Sake de Vlas

Nu ken ik niet meer Frans dan "pain" en "du boursin", maar hij is docent Engels aan een universiteit en die taal beheers ik min of meer. Omdat de afstand te ver is om alles goed te kunnen zien (een telescoop heeft ook grenzen) en om zo mogelijk een foto te kunnen maken, besluiten we om op een morgen te gaan klimmen. Zijn kinderen, jong en onbezonnen, huppelen het eerste gedeelte via een pad omhoog op een manier waar ik als 46-jarige man jaloers op ben. Het laatste deel is een begroeide puinhelling die zijwaarts lopend genomen moet worden omdat het er verschrikkelijk steil wordt. Als dan de werkelijke pieken opdoemen, op de rand van de boomgrens, ziet alles er anders uit dan vanaf beneden. De groep splitst zich, hij alleen en ik met de kinderen. Dan komen we bij een rotswand van zo'n 40 meter waar halverwege een bos hout uitsteekt. Het is een imposant arendhorst! Een volwassen havikstelletje zou groen van jaloezie worden. Als bovendien de helling onder de horst wit van de schijf is kun je nog maar één ding doen: omhoog gaan tot je op gelijke hoogte bent. Dat kan, want er is nog een richeltje dat op circa 35 meter van het horst langs loopt. Naar boven gaat redelijk, want er zijn nog wat struiken. De achterkant van de richel wordt gevormd door een geul die heel diep is en heel ver naar beneden doorloopt. Aan de rand van het horst zit een jong stil voor zich uit te kijken, de nek ingetrokken. Het jong is al redelijk volgroeid en zo'n 70 cm lang. Wat opvalt is de gigantische snavel. Naast het enorme horst lijkt het jong klein. Ik maak de kinderen duidelijk dat ze op de richel moeten blijven en ga zelf op stap om ruipennen en prooiresten te zoeken (je kunt het nu eenmaal niet laten). Marmottenkoppen en enkele pennen zijn vlot verzameld en ik vind zelfs de vader van de kinderen terug. Samen kijken we nog een tijdje naar het jong en besluiten om terug te gaan. Ergens zit in mijn achterhoofd: wat zou er gebeuren als pa of ma terugkomt van de jacht en ons daar ziet zitten. Een kind en mogelijk ook een volwassene zijn met weinig moeite de geul in te drukken. Na een steile afdaling zijn we weer bij de tent. Marmottenkoppen, ruipennen, foto's en een herinnering rijker. Vooral dat laatste.

Voor primitieve kampeerders die van bergwandelen houden: 05926-3576.

Adres: Heiakkers 3, 9463 TN Eext

Jonge Steenarend, Queyras, zomer 1994 (Sake de Vlas)

Nieuws van het Steunpunt Brabant

Hans van Lieshout

Netwerk van contactpersonen

Na de oprichting van het Steunpunt Brabant is er een netwerk van 88 contactpersonen opgezet. Gelet op hetgeen we hiermee voor ogen hadden, namelijk het controleren van meldingen van roofvogelvervolging, hebben we voor deze functie een aantal vogel- en natuurwerkgroepen in Brabant aangeschreven. Onze brief is door de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV) onderschept, gekopieerd en verzonden naar alle Brabantse wildbeheereenheden (WBE's) met een oproep om zo veel mogelijk te reageren. Hierop hebben 54 jagers gereageerd. Dat was niet de bedoeling. Maar al te vaak zijn er tegen jagers bedenkingen als het gaat om roofvogelvervolging omdat uit ervaring is gebleken dat een aantal van hen moeite heeft met de aanwezigheid van roofvogels (en andere roofdieren) in het jachtveld. Dat wil niet zeggen dat we principieel tegen medewerking van jagers en jachtopzichters zijn. Plaatselijk bestaat er reeds een uitstekende samenwerking. Gezien onze ervaringen uit het verleden doen we echter voorlopig rustig aan en gaan we alleen in zee met jagers die we kennen en vertrouwen.

Menig jager heeft boos gereageerd op onze opstelling. Wij op onze beurt vinden het echter niet netjes dat onze brief zonder overleg is gekopieerd en dat niet-aangeschreven personen reageren op iets waartoe ze niet uitgenodigd zijn. In overleg met de KNJV is inmiddels besloten dat het Steunpunt Brabant participeert in een roofvogel-netwerk van contactpersonen binnen de jagerswereld. Een dergelijk netwerk zou belangrijk werk kunnen doen binnen de eigen gelederen als het gaat om de bescherming van roofvogels en hun functie in de natuur. Het netwerk kan ook dienen als sociale controle in eigen kring.

Eerste bijeenkomst contactpersonen

Op 11 maart 1995 is er in Boxtel een eerste bijeenkomst geweest met 82 contactpersonen. Tijdens deze bijeenkomst waren vertegenwoordigers van de KNJV en de Brabantse WBE's uitgenodigd en aanwezig. Als gastspreker zou Jan van Diermen aanwezig zijn om iets te vertellen over Sperwers. Vanwege onze opstelling ten opzichte van jagers belde hij af. Hij werd vervangen door Ger van de Oetelaar, als bioloog verbonden aan de MAS. Deze gaf een lezing over roofvogels in het algemeen en ging tevens in op de belangrijke regulerende functie van roofvogels in de natuur. Door onder-

getekende werd uitleg gegeven over de taak van contactpersonen. Pedro Zoun van het ID-DLO vertelde over deze instantie en beantwoordde vragen. Wil Beeren van SOVON sloot de bijeenkomst af met informatie over vogeltellingen.

ROOFVOGEL VERVOLGING

Alle gevallen kunt u melden, bel
West-Brabant Oost-Brabant
01696-74165 04937-93564

Werkgroep Roofvogels Nederland Steunpunt Brabant

Samenwerking met politie en AID

Het steunpunt heeft op het gebied van de opsporing van strafbare feiten contact gezocht met de Algemene Inspectie Dienst (AID). Hiermee zijn inmiddels goede werkafspraken gemaakt. Tot op heden zijn alle daarvoor in aanmerking komende gevonden roofvogels voor sectie opgestuurd. De tijd moet nog leren of er voldoende geld beschikbaar is voor het vervolgonderzoek (toxicologisch onderzoek).

De politie in de regio's Brabant-Noord en Brabant-Zuidoost hebben toegezegd dat alle daarvoor in aanmerking komende roofvogels voor sectie opgestuurd zullen worden. Er is ook hier nog geen duidelijkheid over het budget dat uitgetrokken zal worden voor het (duurdere) toxicologische vervolgonderzoek. Wel is er reeds een voorval bekend, waarbij 13 roofvogels op één plaats gevonden werden en de plaatselijke politie het niet nodig vond een toxicologisch onderzoek in te stellen. Eveneens werd geen toxicologisch onderzoek aangevraagd voor 14 op één plaats dood gevonden Roeken. Reden genoeg dus om de ontwikkelingen kritisch te volgen.

In de regio Brabant-Midden en Brabant-West heeft de politie geen toezegging gedaan voor wat betreft het onderzoeken van roofvogels. Men heeft zelfs aangegeven dat het onderzoek van dit soort zaken geen prioriteit heeft. Wel wordt er in deze regio iemand speciaal belast met de coördinatie van de "Groene Wetten". Er is inmiddels een afspraak met hem gepland om ook hier te trachten tot een goede samenwerking te komen.

Subsidie

Het Steunpunt Brabant wordt financieel gesteund door het Anjerfonds, Natuurmonumenten, Wereld Natuurfonds, Gravin van Bijlandt Stichting, Vogelbescherming, Dierenbescherming en de Politie Brabant Zuid-Oost.

Affiche

Er is een affiche ontworpen, waarvan er 1000 verspreid worden over heel Brabant.

Klimcursus

Om bij verstoorde nesten te kunnen klimmen en te kunnen onderzoeken wat de oorzaak van de verstoring is, wordt er klimmateriaal gekocht. Contactpersonen die hiermee willen gaan werken kunnen zich bij ondergetekende melden. In het najaar zal een korte klimcursus gegeven worden.

Inventarisaties

Voor degenen die behoefte hebben aan kaartmateriaal zijn er van heel Brabant kaarten (schaal 1:10.000) op te vragen bij ondergetekende. Het

verwerken van inventarisatiegegevens is in handen van Wil Beeren, Kardi-
naal de Jongstraat 10, 6021 VX Budel, tel. 04958-93437. Wil is ook be-
heerder van de tentoonstellingspanelen van de WRN (zie "Mededelingen"
verderop in de Takkeling).

Educatie

Voorlichtingsmateriaal zoals videofilms en lesbrieven zijn (voor Brabant)
aan te vragen bij Marco Renes, Spinnerstraat 6, 5683 MK Best, tel. 04998-
93008.

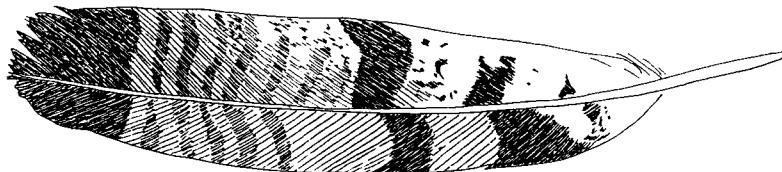
Diversen

Meldt alle gevallen van roofvogelvervolgning in Brabant bij een van de
meldpunten (West-Brabant 01696-74165, Oost-Brabant 04937-93564) of bij
ondergetekende, ook als niet bekend is wie er verantwoordelijk is voor de
vervolgning. Alleen door een goede registratie van meldingen wordt het
probleem voor Brabant inzichtelijk gemaakt en weten we na verloop van
tijd welke gebieden extra aandacht verdienen.

Als U positieve, dan wel negatieve ervaringen heeft bij het melden van
strafbare feiten bij de politie of AID, geef dit dan door aan ondergetekende.
Deze informatie zal ter sprake worden gebracht als we in het najaar met de
politie en AID werkoverleg hebben.

Maak van alle voorvallen zoveel mogelijk foto's, dia's of video-opnamen.
Als U goede opnamen heeft, laat het mij dan even weten, mogelijk zijn ze
bruikbaar voor educatieve doeleinden.

Adres: Lange Bleek 1, 6029 RW Sterksel (04907-64847)

Staartbandering bij adulte Wespddieven *Pernis apivorus* geeft geen uitsluitsel omtrent sexe

Willem van Manen en Rob G. Bijlsma

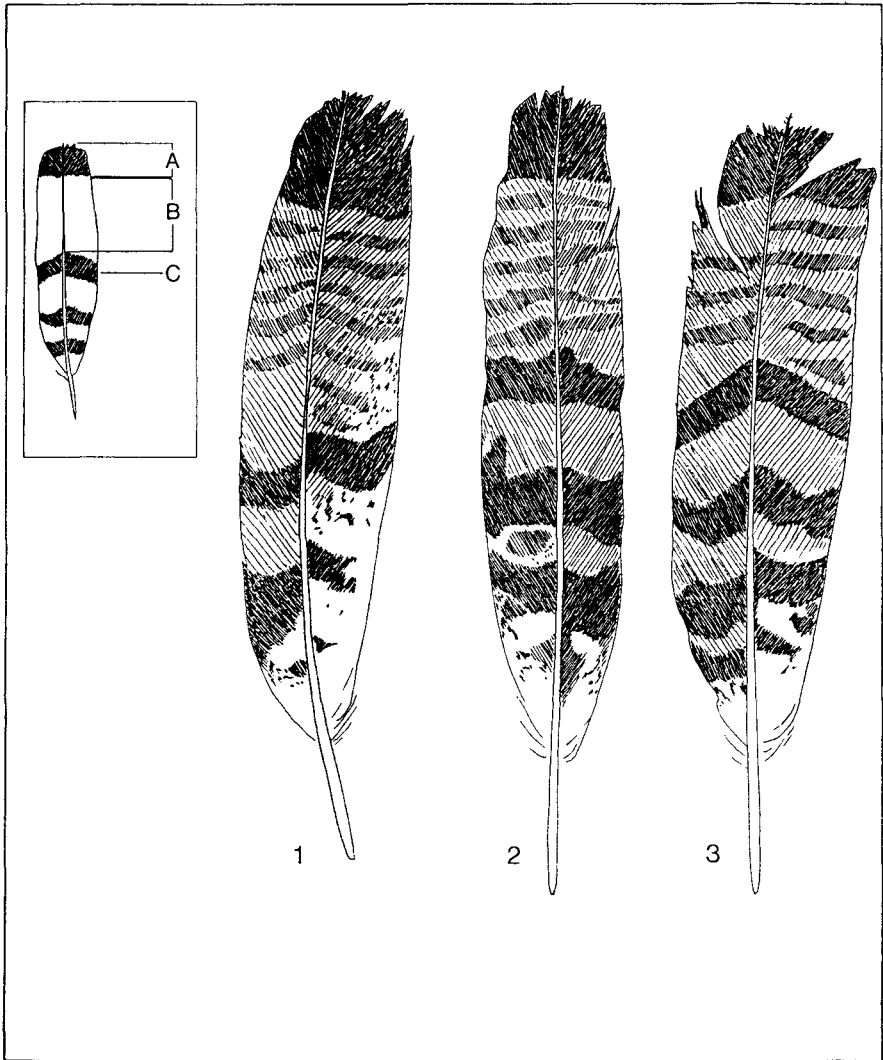
Meestal worden in territoria van Wespddieven in de buurt van het nest enkele geruide hand-, arm- of staartpennen gevonden. In sommige gevallen kunnen deze pennen aan het mannetje of aan het vrouwtje worden toegekend, maar bij een groot deel is het geslacht onzeker.

In het veld zijn adulte mannetjes en vrouwtjes door een combinatie van kenmerken van elkaar te onderscheiden. Meest opvallend is de grijzere kop en de donkere achterrand aan de vleugel bij mannetjes, welke laatste ook van bovenaf zichtbaar is. Vrouwtjes hebben een bruinere kop, de donkere band op de vleugelachterrand is minder uitgesproken en van bovenaf niet of nauwelijks zichtbaar. Voor de bandering van hand-, arm- en staartpennen geldt dat vrouwtjes in het algemeen meer donkere banden bezitten en dat deze gelijkmatiger zijn verdeeld over de pennen. Bij de mannetjes liggen de donkere banden bovendien dicht aan de basis van de veren. De toppen van de buitenste grote slagpennen zijn bij vrouwtjes bovendien over een grotere afstand zwart dan bij mannetjes (Bijlsma 1993, Forsman 1993). Door een combinatie van deze kenmerken zou het eenvoudig moeten zijn sexe-specifieke gegevens over vliegveren te verzamelen.

In het Zoölogisch Museum te Amsterdam werd in het najaar van 1994 van 39 balgen van adulte Wespddieven de bandering onderzocht. De vogels zijn verzameld in de periode 1896 tot 1981. Zeventien komen uit Libanon (september 1981, in beslag genomen op Schiphol, Bijlage 1), de overige zijn voornamelijk afkomstig uit Nederland. In één geval werd het geslacht van de gesexede vogels door ons gecorrigeerd (nummer 29.384, Bijlage 1), waardoor er uiteindelijk 23 mannetjes en 16 vrouwtjes tot onze beschikking stonden. De balgen zijn gestrekt liggend geprepareerde vogels met de vleugels stijf tegen het lichaam gevouwen. De bandering van hand- en armpennen was niet te onderzoeken zonder de balgen te beschadigen, zodat de metingen beperkt bleven tot de staart.

Van de middelste staartveer werd het volgende bepaald:

- De breedte van de voorlaatste brede band, gemeten langs de schacht (A in Figuur 1);
- De afstand tussen de voorlaatste brede band en de subterminale band (donkere eindband), gemeten langs de schacht (B in Figuur 1);
- Of de voorlaatste brede band al dan niet geknikt was (C in Figuur 1).

Figuur 1. Staartpennen van (1) karakteristieke adulte mannelijke, (2) niet-karakteristieke adulte mannelijke en (3) karakteristieke adulte vrouwelijke Wespindief, met aanduiding van de gemeten segmenten en banden (inzet). Pennen getekend naar vondsten in Drentse bossen.

Rectrices of (1) typical adult male, (2) atypical adult male and (3) typical adult female Honey Buzzard, with measurements used in this study (inset). Feathers portrayed after findings in the province of Drenthe.

Tabel 1. Breedte van de voorlaatste staartband (= A in Figuur 1) en de afstand tussen voorlaatste en subterminale staartband (= B in Figuur 1) van mannelijke en vrouwelijke Wespddieven. Maten in mm, met resp. gemiddelde, standaardafwijking, minimum- en maximumwaarden en mate van overlap. Voor basisgegevens: zie bijlage 1.

Width of tailband A and distance between tailband A and the subterminal tailband (B in Figure 1) in male and female Honey Buzzards. Measurements in mm, with respectively mean, SD, minimum and maximum values and overlap between the sexes. Full details in Appendix 1.

Sexe	Gemiddeld	SD	Min.	Max.	Overlap		
Breedte voorlaatste brede band (A)					n-	n+	%+
Man <i>Male</i>	17.9	3.5	10	23	5	18	78
Vrouw <i>Female</i>	14.6	3.4	6	20	1	15	94
Afstand tussen voorlaatste brede band en subterminale band (B)							
Man <i>Male</i>	65.3	8.6	48	82	3	20	87
Vrouw <i>Female</i>	58.9	8.3	47	73	1	15	94

Enkele metingen van staartkenmerken en de overlap daarin tussen de sexen staan vermeld in Tabel 1. Hieruit blijkt dat de onderhavige metingen aan de staart geen discriminerende factor tussen de sexen opleveren. Er is een forse overlap in de staarttekening van mannetjes en vrouwtjes. Hetzelfde geldt voor het al of niet voorkomen van een knik in de voorlaatste staartband: van de 23 mannetjes vertoonden er zes een knik (26%), onder 16 vrouwtjes was dat bij twaalf exemplaren het geval (75%). Weliswaar voldoen de meeste Wespddieven dus aan het geijkte beeld, namelijk een knik bij vrouwtjes en geen knik bij mannetjes, maar als diagnostisch sexe-kenmerk is het niet bruikbaar. Een formule waarbij maten en knik met elkaar worden vermenigvuldigd, levert niets op omdat mannetjes met één vrouwelijk kenmerk, bijvoorbeeld een smalle voorlaatste brede band, vrijwel altijd een tweede vrouwelijk kenmerk bezitten (knik in band). Hetzelfde geldt voor vrouwtjes met een mannelijk kenmerk (zie Bijlage 1).

Uit bovenstaande moet worden geconcludeerd dat op basis van geruide staartveren het geslacht van een Wespddief niet valt te bepalen. Met armpennen en in een aantal gevallen met handpennen is dat volgens Forsman (1993) en eigen ervaringen wel mogelijk. Kwantificatie hiervan is alleen mogelijk indien bij het balgen van vogels tenminste één van beide vleugels gespreid wordt geprepareerd, zoals gelukkig steeds vaker het geval is.

Met dank aan C.J. Hazevoet, voor toestemming tot het gebruik van de collectie van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Amsterdam).

Summary: Tail-bands of adult Honey Buzzards *Pernis apivorus* are not sex-specific

Dark tail-bands in adult female Honey Buzzards are said to be more regularly spaced than in adult males. Moreover, dark bands on the basal half of the tail should be V-like in females and straight in males. These apparently diagnostic features were quantified, using 23 skins of males and 16 skins of females (in the collection of the Institute of Taxonomic Zoology in Amsterdam, cf. Appendix 1). Measurements were taken in mm along the rachis from a single central tail-feather (Table 1). Male Honey Buzzards showed on average a wider spacing between the subterminal and the following dark band (B in Figure 1), but the overlap between the sexes was extensive. The basal dark band (A in Figure 1) was on average wider in males than in females, but again with considerable overlap (Table 1). V-like basal bands were found in 12 out of 16 females (75%) and only in 6 out of 23 males (26%). None of these afore-mentioned features are therefore diagnostic of sex. Attributing moulted feathers to sex should thus be confined to secondaries and primaries.

Literatuur

Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
Forsman D. 1993. Roofvogels van Noordwest-Europa. GMB uitgeverij, Haarlem.

Adressen:

Willem van Manen, Groenkampen 123, 9407 RM Assen
Rob G. Bijlsma, Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse

Bijlage 1. Basisgegevens van Wespindieven in de collectie van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie te Amsterdam, waarbij:

- 1 Breedte van de op een na laatste brede staartband (mm);
- 2 Afstand tussen op een na laatste brede staartband en subterminale band (mm);
- 3 Mate waarin de op een na laatste brede staartband is geknikt, verdeeld in geknikt en vrijwel ongeknikt.

Basic data on Honey Buzzards, based on skins in the collection of the Zoological Museum in Amsterdam, in which:

- 1 *Width of penultimate tail-band (in mm)(A in Figure 1);*
- 2 *Distance between two successive tail-bands (in mm)(B in Figure 1);*
- 3 *Presence (=geknikt) or absence (=ongeknikt) of kink in central tail-band (C in Figure 1).*

Balg- nummer	Jaar (mnd)	Sexe	Maten		
			1	2	3
44.010	1908 (aug)	Man	23	55	Ongeknikt
44.013	1914 (aug)	Man	16	82	Geknikt
45.053	1927 (mei)	Man	23	62	Ongeknikt
13.539	1930 (mei)	Man	18	55	Ongeknikt
31.602	1936 (jun)	Man	15	72	Ongeknikt
22.112	1944 (sep)	Man	13	63	Ongeknikt
73.14	1948 (jun)	Man	20	62	Ongeknikt
37.433	1950 (jul)	Man	22	72	Ongeknikt
12.476	1953 (aug)	Man	10	69	Geknikt

Balg- nummer	Jaar (mnd)	Sexe	Maten		
			1	2	3
28.288	1974 (aug)	Man	13	52	Geknikt
34.884	1981 (aug)	Man	19	66	Ongeknikt
34.462	1981 (sep)	Man	23	71	Ongeknikt
34.464	1981 (sep)	Man	18	67	Ongeknikt
34.467	1981 (sep)	Man	13	72	Geknikt
34.470	1981 (sep)	Man	17	82	Geknikt
34.460	1981 (sep)	Man	20	65	Ongeknikt
34.476	1981 (sep)	Man	19	63	Ongeknikt
34.473	1981 (sep)	Man	18	62	Ongeknikt
34.474	1981 (sep)	Man	18	58	Ongeknikt
34.477	1981 (sep)	Man	17	65	Ongeknikt
34.478	1981 (sep)	Man	17	64	Ongeknikt
34.459	1981 (sep)	Man	17	48	Ongeknikt
34.472	1981 (sep)	Man	22	76	Geknikt
31.37	?	Vrouw	15	55	Ongeknikt
44.007	? (mei)	Vrouw	13	52	Geknikt
29.384	1896 (jul)	Vrouw	16	60	Geknikt
30.500	1904 (jun)	Vrouw	12	59	Geknikt
44.009	1908 (aug)	Vrouw	20	50	Ongeknikt
13.540	1911 (jun)	Vrouw	17	55	Geknikt
53.92	1932 (jun)	Vrouw	16	65	Ongeknikt
13.516	1944 (sep)	Vrouw	19	58	Geknikt
18.710	1954 (mei)	Vrouw	6	62	Geknikt
22.343	1967 (jun)	Vrouw	16	70	Geknikt
25.152	1972 (mrt)	Vrouw	12	66	Geknikt
34.461	1981 (sep)	Vrouw	17	47	Ongeknikt
34.465	1981 (sep)	Vrouw	16	51	Geknikt
34.469	1981 (sep)	Vrouw	14	71	Geknikt
34.475	1981 (sep)	Vrouw	11	73	Geknikt
34.403	1981 (sep)	Vrouw	14	49	Geknikt

Biotoopvoorkeur en broedresultaten van de Boomvalk *Falco subbuteo* in oostelijk Midden-Limburg

Jan Boeren, Vogelwerkgroep de Roerstreek

Als men de vele regionale vogelatlassen naspeurt die Nederland momenteel rijk is, blijkt dat de Boomvalk in Nederland in een aantal zeer verschillende biotopen voorkomt. In Gelderland geeft de Boomvalk voorkeur aan oude bossen en kapvlaktes met overstaanders. Verder broedt de soort er in agrarisch landschap met kleine bosjes, bomenrijen en solitaire bomen (Lensink 1993). In Groningen, Friesland en Noord-Holland, waar dennenbos en heide ontbreken, bestaat het biotoop uit agrarisch landschap met bosjes, houtwallen, bomenrijen en eendenkooien. Ook in Limburg is de Boomvalk in verschillende biotopen te vinden. Tegen de verwachting in zijn de aantallen in dennenbossen en op heideterreinen (boomvalkbiotoop bij uitstek) klein. Voorbeelden zijn: de Hamert (Kooistra 1992), Bergheide (Buys 1992) en de Meinweg (van Asseldonk mond. med.). Bij deze karteringen kwamen slechts enkele territoria van Boomvalken naar voren.

Het voorkeursbiotoop in Midden-Limburg bestaat dan ook uit kleinschalig open landschap waar populierenaanplant tot ontwikkeling is gekomen. Dit type landschap is vooral te vinden in de dalen van de Roer en de Maas.

Gebied en werkwijze

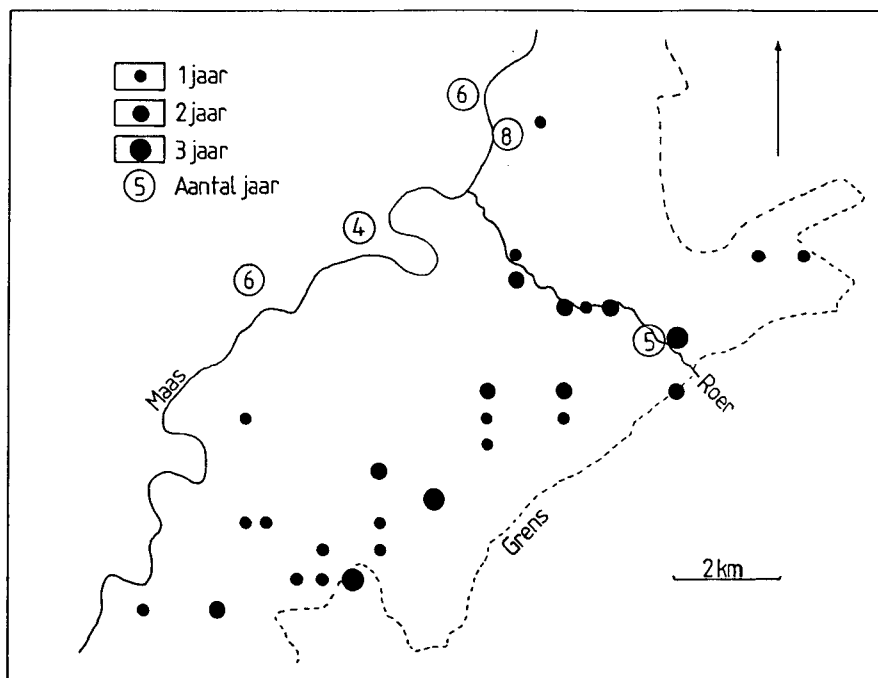
Ons werkgebied heeft een oppervlakte van ongeveer 15000 ha. In mei en juni werden geschikte biotopen in de ochtend- of avondschemer bezocht. Het aantal malen dat een gebied bezocht werd, liep uiteen van 1-2 tot meer dan 5 bezoeken. De aanwezige nesten werden in juni gecontroleerd. Wanneer in de territoria geen bezet nest werd aangetroffen, werd in juli andermaal gezocht. Indien mogelijk werden de jongen geringd.

Aantallen in Limburg

In Limburg is de Boomvalk een vrij zeldzame broedvogel met een regelmatige verspreiding. Open plekken zijn gelegen in de Peelstreken en ten oosten van de Maas tussen Roermond en Venlo. Aantalsschattingen lopen uiteen van 75-115 paar (Schols & Schepers 1991) tot 140-180 paar (Bijlsma 1993). Een andere schatting, gebaseerd op de gegevens van de provinciale avifaunakartering, BSP-materiaal voor Zuid-Limburg (Hustings & Schepers 1993) en gegevens van VWG de Roerstreek komt uit op een maximumaantal van 140 paar. De dichtheid in ons werkgebied bedroeg in 1994 0.07 paar per 100 ha. Deze dichtheid is een fractie hoger dan in het Noordelijk

Peelgebied (Schols & Schepers 1991), het Zuidelijk Peelgebied (Van der Coelen & Van Seggelen 1993), de Kop van Limburg (Van Noorden 1993) en Midden-Limburg (Van Noorden 1994). De dichtheid in deze gebieden bedraagt respectievelijk 0.03, 0.05, 0.04 en 0.06 paar/100 ha. Waarschijnlijk heeft dit te maken met het feit dat ons werkgebied hoofdzakelijk in het stroomgebied van de Maas en Roer gelegen is (optimaal biotoop). Daarnaast investeren karteerders van de provincie minder tijd per hectare (één tot twee bezoeken in de geschikte periode) in verband met de grote te inventariseren oppervlakte per persoon.

Verder is het opvallend dat langs de Maas meer nog dan in het Roerdal jarenlang in eenzelfde kilometerhok wordt gebroed (Figuur 1). Zo wordt in de Stadswede in Roermond, een weiland met zeer verspreid staande oude populieren langs de Maas, al sinds 1987 jaarlijks gebroed.

Figuur 1. Aantal jaren dat kilometerhokken bezet werden door Boomvalken in het onderzoeksgebied van de VWG Roerstreek.

Number of years that km-squares in the study area were occupied by Hobbies.

Broedbiotoop

Naast een enkel territorium in open dennerbos of heideterrein (13%) of open agrarisch gebied (3%), is de Boomvalk voornamelijk te vinden in kleinschalig vochtig agrarisch gebied waar populieren zijn aangeplant (84%). Deze aanplantingen bestaan uit een enkele populier, een populierenlaan of uit populierenbossen tot circa 5 ha. Zeer zelden is in de door Boomvalken bezette bossen een tweede boomlaag of struiklaag aanwezig. Van de territoria was 64% 'in het Maas- of Roerdal gevestigd. Open landschappen en aaneengesloten dennenbossen worden grotendeels gemedend.

Onder 69 nestbomen/plaatsen waren 58 populieren, negen grove dennen en twee hoogspanningsmasten. In Drenthe broedde meer dan 50% van de Boomvalken in grove den. De populier werd hier helemaal niet als nestboom gebruikt (Bijlsma 1993).

Omdat de Boomvalk zelf geen nest bouwt, worden altijd oude nesten van andere soorten gebruikt. Oude zwarte kraaienesten genieten de voorkeur, ook worden kraaienesten gebruikt die in datzelfde jaar zijn gebouwd. Van 69 gevonden nesten was in 68 gevallen de bouwer een Zwarte Kraai, één keer werd een buizerdnest gebruikt. In drie gevallen werd op een nest gebroed dat een jaar eerder ook door Boomvalken was gebruikt.

Broedresultaten

Op 44 nesten werden in de loop van 1987 tot en met 1994 de jongen geringsd (Tabel 1). Deze paren brachten gemiddeld 2.7 jong groot. De variatie in jongenproductie van jaar tot jaar is opmerkelijk gering. Bij in totaal 70 paren werden één of meer uitgevlogen jongen waargenomen, gemiddeld 1.9 jongen/paar. Dit lagere reproductiecijfer in vergelijking met dat in Tabel 1 kan zijn veroorzaakt door sterfte direct na het uitvliegen, het missen van uitgevlogen jongen door de waarnemers, of beide.

In kilometerhokken die in veel jaren bezet waren, leek het broedresultaat beter te zijn dan in kilometerhokken waar sporadisch een Boomvalk tot broeden kwam. Helaas is het materiaal nog te gering van omvang om deze mogelijkheid hard te maken.

De ringdatum, waarop de jongen tussen de twee en drie weken oud zijn, is een indicatie voor het legbegin. Het gemiddelde legbegin in het werkgebied is berekend op 9 juni (Tabel 1). De uiterste waarden waren 28 mei 1993 en 26 juni 1990. Op de Veluwe begon in de periode 1972-1979 37% van de Boomvalken in de laatste week van mei met de eileg (Bijlsma 1980). In Drenthe was de gemiddelde datum van de eileg 11 juni (Bijlsma 1993). Daaruit blijkt niet uit dat in de zuidelijkere gelegen broedplaatsen eerder met broeden wordt begonnen dan in de noordelijker gelegen gebieden.

Tabel 1. Basisgegevens van Boomvalken in de Roerstreek in 1987-94.

Basic data of Hobbies in the study area in 1987-94.

1 = Aantal zekere en waarschijnlijke territoria *Number of confirmed and probable territories*;

2 = Aantal gecontroleerde nesten *Number of nests checked*;

3 = Aantal geringde jongen *Number of nestlings ringed*;

4 = Gemiddeld aantal jongen per nest *Mean number of nestlings*;

5 = Gemiddeld legbegin (berekend over geringde nesten) *Mean onset of laying (based on nests where nestlings were ringed)*;

6 = Standaardafwijking in legbegin *Standard deviation in onset of laying*.

Jaar <i>Year</i>	1	2	3	4	5	6
1987	6	4	11	2.8	3 juni	3.9
1988	12	8	18	2.2	6 juni	4.7
1989	9	4	11	2.8	4 juni	6.9
1990	9	6	17	2.8	4 juni	8.1
1991	10	5	14	2.8	6 juni	2.8
1992	6	1	3	3.0	30 mei	-
1993	11	7	21	3.0	31 mei	3.6
1994	12	9	25	2.8	1 juni	6.0
Totaal <i>Total</i>	75	44	120	2.7	9 juni	6.0

Discussie

Hoewel er in verschillende gedeelten van Nederland een achteruitgang valt te bespeuren van het aantal Boomvalken en zeker van het aantal uitgevlogen jongen, is er in oostelijk Midden-Limburg geen sprake van achteruitgang. Het gemiddeld aantal jongen is groter dan in andere studies in Nederland. In Drenthe was -evenals op de Veluwe- het gemiddeld aantal jongen per succesvol paar 2.3, op Texel bedroeg dat 2.6 (Bijlsma 1993). Evenmin was er sprake van een afname in jongenproductie in de loop van de onderzoeksperiode.

Een verschil in jongenproductie lijkt op te treden tussen gebieden die elk jaar door Boomvalken worden bezet en gebieden waar dit niet het geval is. Dit zou een gevolg kunnen zijn van de betere kwaliteit van paren of nestplaatsen in de jaarlijks bezette territoria.

Het verschijnsel dat er bij ons bijna geen Boomvalken tot broeden komen in grotere dennenbossen en in de buurt van heidevelden is niet gemakkelijk te verklaren. Misschien heeft de goede havikenstand in deze terreinen hiermee te maken. De Havik geldt namelijk als een van de grootste vijanden van de Boomvalk. Opvallend is dat bij één van de weinige nesten waar in 1993 geen jongen grootkwamen, er verscheidene malen gevechten tussen Havik en Boomvalk zijn gezien.

Dankwoord

Bij deze wil ik Henk Beckers en Piet Beckers bedanken die sinds 1986 bijna alle Boomvalken in ons werkgebied opsporen en de meeste gegevens aanleverden. Ook dank aan alle klimmers, die de meest acrobatische toeren uithaalden om de nesten te bereiken. En niet te vergeten Hans Meaghs die altijd bereid was om naar het zuiden af te zakken om boomvalkjongen van een ring te voorzien. Ook wil ik Carlo van Seggelen bedanken die in een tijdsbestek van een dag bijna alle regionale atlanten van Nederland heeft doorgeplozen op zoek naar materiaal over Boomvalken.

Adulte Boomvalk (Hans Hut)

Summary: Habitat choice and breeding performance of Hobbies *Falco subbuteo* in eastern Central-Limburg

Hobbies were studied during 1986-94 in an area of 15,000 ha in the southern part of The Netherlands. This area mainly consists of farmland, with some scattered forests and heaths. Overall density of Hobbies was 0.07 pairs/100 ha in 1994, slightly higher than elsewhere in the province of Limburg (0.03-0.06 pairs/100 ha in four other large study plots). Most territories were located in poplar plantations in small-scale farmland (84%), with only 13% in mixed woodland and heaths and 3% in open farmland. The riverbeds of Maas and Roer were the preferred breeding areas (64% of all territories), mainly because of the occurrence of poplar plantations. Nesting in poplars could be in solitary trees, plantings along roads and in woodlots of up to 5 ha. Where Hobbies bred, forests lacked a shrub layer.

Of 69 nesting sites, 58 were in poplars, nine in Scots pine and two on electricity poles. Nest providers were Carrion Crow ($n=68$) and Common Buzzard ($n=1$). In three instances was a nest used in two consecutive years.

Mean number of nestlings in 1987-94 was 2.7 (Table 1), with very little variation between years. Mean onset of laying was 9 June ($SD=6$ days), with 28 May and 26 June as first and last date respectively.

Literatuur

- Bijlsma R. 1980. De Boomvalk. Kosmos, Amsterdam/Antwerpen.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & Co, Haarlem.
- Buyts J. 1992. De broedvogels van de Bergerheide in de periode 1989 tot en met 1991. Limburgse Vogels 3: 30-43.
- van der Coelen J. & van Seggelen C. 1993. De broedvogels van het Zuidelijk Peelgebied. Avifaunakartering Limburg. Deelgebied II, 1991. Provincie Limburg, Hoofdgroep ROV, Bureau Landelijk gebied, Maastricht.
- Hustings F. & Schepers F. 1993. Broedende roofvogels in zuidelijk Limburg in 1986-1990: een bewerking van BSP materiaal. Limburgse Vogels 2: 29-37.
- Kooistra J. 1992. De avifauna van de Hamert 1988-1991. Limburgse Vogels 3: 69-78.
- Lensink R. & Vogelwerkgroep Arnhem en omstreken. 1993. Vogels in het hart van Gelderland. Uitgeverij KNNV/Stichting Uitgeverij SOVON, Utrecht/Beek-Ubbergen.
- Noorden B. van 1994. De broedvogels van Midden-Limburg. Avifaunakartering Limburg. Deelgebied III, 1992. Provincie Limburg, Hoofdgroep ROV, Bureau Landelijk Gebied, Maastricht.
- Schols R. & F Schepers 1991. De broedvogels van het Noordelijk Peelgebied. Avifaunakartering Limburg. Deelgebied I, 1990. Provincie Limburg, Hoofdgroep ROV, Bureau Landelijk Gebied, Maastricht.

Adres: Raadhuisstraat 24, 6061 EA Posterholt

De Havik *Accipiter gentilis* in en om Amsterdam

Nirk Zijlmans

Op een mooie zomeravond in 1993 maakte ik een wandeling over de Diemerzeedijk net even buiten Amsterdam, om te genieten van de nazang van de zomervogels die als een warme deken over het gebied hing. Het avondconcert werd plotseling verstoord door een klaaglijk, melancholiek "klijèëëh", dat herhaaldelijk vanuit een hoog opgaand wilgenbos ten gehore werd gegeven.

De eerste gedachte ging onmiddellijk uit naar de roep van een roofvogel en ik besloot op een strategische plaats af te wachten wat er verder zou gebeuren. Niet lang daarna vloog een volwassen Havik met prooi (konijn) het wilgenbos in en het bedelgeroep verstomde. Deze ongewone situatie was een uitnodiging voor verdere inspectie en bij benadering van de plek ontdekte ik in de bomen twee jonge Haviken, waarvan het grootste exemplaar de buit had weten te bemachtigen. Ik was stomverbaasd. Een solitaire Havik is niet ongewoon in de omgeving van Amsterdam, maar hier moest sprake zijn van een broedgeval met uitgevlogen jongen!

Het is bekend dat de dichtstbijzijnde broedgebieden in de omgeving van het Naardermeer en de Vechtplassen liggen, maar van een broedgeval zó dichtbij Amsterdam had ik nooit gehoord. Maar waarom eigenlijk niet? Gunstige biotoopontwikkeling, een groot voedselaanbod en meer dan twintig broedparen in Het Gooi en Vechtplassengebied maken het aannemelijk dat verspreiding plaats zal vinden naar relatief gunstige gebieden in de omgeving van Amsterdam.

Enige tijd later werd me duidelijk dat dit ook daadwerkelijk was gebeurd. Het havikenpaar van de Diemerzeedijk had in 1992 ook al succesvol gebroed, waarbij drie jongen waren uitgevlogen. Mijn eerste confrontatie met de Havik rond Amsterdam in 1993 betrof een broedgeval met eveneens drie uitgevlogen jongen. Bovendien wordt de Havik op deze gifbelt al sinds 1985 in de herfst- en wintermaanden waargenomen.

Na de ervaring van 1993 bood het daaropvolgende jaar mij de gelegenheid zelf de broedcyclus van vermoedelijk hetzelfde havikpaar vanaf de balts in maart tot en met het uitvliegen van de jongen in juli te volgen. Door determinatie van borstveer en staartpen kon worden vastgesteld dat het om volwassen exemplaren gaat, waarbij het vrouwtje in ieder geval twee jaar of ouder (3K+) is (R.G. Bijlsma).

Deze keer vlogen er twee jongen uit. Verschil in grootte doet vermoeden dat het om een mannetje en een vrouwtje ging. Het mannetje is kort na het uitvliegen niet meer waargenomen in het gebied. Terwijl de balts van het

Nestjonge Havik, Diemerzeedijk (Nirk Zijlmans)

ouderpaar in voorjaar 1995 al weer is begonnen, vliegt het uitgevlogen vrouwtje van vorig jaar nog steeds rond in het ouder-territorium. Het zou interessant zijn erachter te komen waar deze zich uiteindelijk zal gaan vestigen.

Naast bovengenoemde gifbelt bezitten we er net even buiten Amsterdam nog één: de Volgermeerpolder. Ook hier broedde een Havik in drie opeenvolgende jaren: 1991, 1992 en 1993. Ondanks de nauwkeurige oplettendheid van een aantal waarnemers zijn hier nooit uitgevlogen jongen gezien.

Het meest interessante broedgeval betreft een locatie midden in de stad bij de kruising Van Nijenrodeweg en de Europaboulevard in Buitenveldert. Hier broedde een havikpaar in 1986, 1987 en 1988 in een ruig begroeid, ontoegankelijk bosje. De waarnemingen werden gedaan vanuit een woning met goed zicht op dit lange, smalle parkje. Het precieze aantal uitgevlogen jongen kon niet met zekerheid worden vastgesteld, maar bedroeg in 1986 in ieder geval één, in 1987 twee en in 1988 weer één. Door vernietiging van het gebied is deze broedplaats verloren gegaan.

Ook het gebied ten noorden van Amsterdam lijkt door de Havik in bezit te zijn genomen. Het voor de Havik relatief ongunstige leefgebied in de vorm van open weidelandschap, afgewisseld met verspreid staande broedbosjes in een waterrijk natuurreservaat als het Ilperveld, waren blijkbaar toch genoeg voor definitieve vestiging. Een geschikt nestbos op een door water afgeslo-

ten gebied in combinatie met een groot prooideraanbod zijn hier waarschijnlijk van doorslaggevende betekenis geweest. Reeds in 1990 en 1991 werden volwassen Haviken waargenomen, maar tot broeden kwam het niet. In 1992 was het echter wel raak. In dat jaar werd succesvol gebroed, waarbij één jong uitvloog. De twee daaropvolgende jaren gaven hetzelfde beeld te zien, met in 1993 waarschijnlijk twee uitgevlogen jongen en in 1994 in ieder geval één. Een blik op de prooilijst laat zien dat, naast het gewone hoofdvoedsel in het broedseizoen, ook incidenteel prooiresten van typische weidevogels als Tureluur en Kempphaan werden gevonden (N. Dekker).

Een vijfde geval betreft een nestplaats op een meer geïsoleerde landtong ten oosten van het Peneiland in het IJmeer. Naast een vermoedelijk broedgeval op het Peneiland zelf gaat het hier om een succesvolle broedplaats sinds 1986. Nadere gegevens over uitgevlogen jongen ontbreken.

Een vrijwel zeker bewoond nest tenslotte werd gelocaliseerd ten oosten van het Amsterdam-Rijnkanaal bij eendekooi "Kooilust" in 1993. Vervolgonderzoek kon echter niet plaatsvinden omdat ook deze locatie door biotoopvernietiging voorgoed verloren is gegaan.

Voor wat betreft het toekomstperspectief kunnen de volgende voorzichtige conclusies worden getrokken. Voor de broedgevallen op de gifbelten Dieerzeedijk en de Volgermeerpolder geldt dat broedsucces op de lange termijn als enigszins twijfelachtig kan worden bestempeld. Hoge concentraties gifstoffen in de lever van een prooidier als het konijn kunnen nu of in de toekomst een negatief effect hebben op de gezondheid van zowel ouders als jongen. Ondanks het wisselende succes van de overige broedgevallen en de vernietiging van leefgebied op de locaties Buitenveldert en Kooilust lijkt de groei er toch in te zitten. De Amsterdamse situatie van de Havik lijkt relatief gunstig af te steken bij de landelijke trend, waarbij de havikenstand zich sinds het midden van de jaren tachtig heeft gestabiliseerd op 1700-2000 broedparen (R.G. Bijlsma).

Na onderzoek van het aantal broedgevallen in de periode 1984-94 lijkt het niet ondenkbaar dat verspreiding mogelijk is naar geschikte gebieden als het groengebied Amstelland, geïsoleerde bosjes bij het Amsterdam-Rijnkanaal en rustige delen van het Amsterdamse Bos. In laatstgenoemde boswachterij worden al jarenlang jagende volwassen Haviken waargenomen, maar een broedgeval werd nog niet geconstateerd. Wel zijn in augustus van het vorig jaar enige tijd twee volwassen vogels met drie jongen gezien, die waarschijnlijk vanuit een zéér nabijgelegen broedgebied kwamen. Ook de verspreide bosgebieden bij Spaarnwoude komen in aanmerking. In het nabijgelegen Westelijk Havengebied werd op de aldaar massaal foeragerende Houtduiven regelmatig gejaagd door een volwassen Havik.

De soort is, uitgaande van bovengenoemde broedgevallen, nog steeds zeer schaars, maar het lijkt redelijk te veronderstellen dat de Havik definitief bezit heeft genomen van Amsterdam en omstreken.

Gegevens over verspreiding en broedgevallen werden verstrekt door Martin Melchers (Amsterdam, 1995), over het broedgeval van het Ilperveld door Nico Dekker (Stichting Het Noordhollands Landschap, Landsmeer, 1995) en door Remco Daalder over het Amsterdamse Bos (1995). Waarvoor mijn dank.

Summary: Goshawks *Accipiter gentilis* breeding in and near Amsterdam

A survey of breeding attempts of Goshawks in and near the city of Amsterdam was made. The nearest regular breeding areas are found in Het Gooi and in the marshes of Naardermeer and Vechtplassen, 10-15 km SW of Amsterdam. Breeding was confirmed in Buitenveldert (Amsterdam) in 1986-88 (at least 1, 2 and 1 fledglings, respectively), Peneiland in the IJmeer since 1986 (breeding success not quantified), Volgermeerpolder in 1991-93 (not successful), Ilperveld in 1992-94 (at least 1, 2 and 1 fledglings respectively), Diemerzeedijk in 1992-94 (3, 3 and 2 fledglings respectively) and Kooilust east of the Amsterdam-Rijn canal in 1993 (unknown number of fledglings). Since then, two of these breeding sites were lost due to habitat destruction (Buitenveldert and Kooilust). The present breeding attempts are consistent with the spread of Goshawks to suburbs and farmland in the western part of The Netherlands.

Adres: Magnoliastraat 11, 1031 VD Amsterdam

Wat maakt de Buizerd spoorwegslachtoffer?

Roland-Jan Buijs

Het antwoord op bovenstaande vraag is mij tot dusver niet geheel duidelijk. Wekelijks bereis ik het traject Bergen op Zoom-Goes van en naar school. Op dit traject, in totaal circa 37 km spoorbaan, heb ik afgelopen winter (1994/95) een zevental Buizerds gevonden.

De eerste werd door mij op 21 oktober 1994 gevonden bij Kruiningen (Zld). Het betrof een adult exemplaar zonder zichtbare verwondingen. Ruim zeven meter van deze vogel vandaan lag een opengereten fazantehaan. Waarschijnlijk was mijn Buizerd hierop afgekomen en is daarbij in aanvaring gekomen met een passerende trein.

De tweede Buizerd, gevonden op 21 december 1994, lag opmerkelijk genoeg naast het perron van het station Kappelle-Biezellinge, wederom een adult exemplaar. Ook deze vogel had geen zichtbare verwondingen. Toen ik biometrische gegevens van de vogel aan het noteren was, kwam er een man naar mij toegestapt. Met een vies gezicht kijkend, zei hij tegen mij: "ze hebben die klamper* geschoten, hé". Ik keek verbaasd en vroeg de man waarom hij dat dacht. Hij vertelde dat hij duivenmelker was en dat verschillende van zijn collega's duivenmelker zo'n vogel liever dood dan levend zien. Ik luisterde naar zijn tragische voorvallen die hij had gehad met zijn duiven in verband met roofvogels. Hij zei op het einde van de rit dat hij wel begreep dat de natuur nu eenmaal zo in elkaar zat. Daarop zei hij, wijzend naar de Buizerd, dat hij nog nooit zo'n bruine grote roofvogel op zijn duiventil had zien zitten. Ik vertelde hem dat deze vogel een Buizerd was en dat zijn voedsel hoofdzakelijk uit muizen en aas bestond en dat postduiven buiten zijn menu vallen. Na enige tijd vertrok meneer weer, maar hij liet toch bij mij wat achterdocht achter over de doodsoorzaak van deze Buizerd.

Ook mijn derde Buizerd, dezelfde dag gevonden, was een volwassen vogel. Dit dier lag langs het spoorwegtalud ter hoogte van Waarde. De doodsoorzaak was snel te achterhalen. De rechtervleugel was 180 graden gedraaid en op het schouderblad afgebroken. Uit oren en neus kwam bloed tevoorschijn. Deze vogel was onherroepelijk tegen kabels boven het spoor of tegen de trein gevlogen.

Dit is ook mijn vierde Buizerd overkomen. Ik ontdekte deze vogel op 21 januari bij Rilland-Bath. Het ging om een juveniel exemplaar. De linker-vleugel lag zo'n tien meter verderop.

De vijfde Buizerd lag verspreid over 100 meter spoorrails bij het oude station van Woensdrecht. Dit volwassen exemplaar werd gevonden op 24

februari en was zo beschadigd dat de oorzaak van het overlijden niet te achterhalen viel.

De zesde vogel, gevonden op 10 maart, was een juveniel (tweede kalenderjaar). Hij lag vlakbij Krabbendijke tegen de spoorrails en vertoonde vleugel- en pootletsel. Dit leek eveneens een draadslachtoffer.

De zevende vogel vond ik op 10 maart bij Kruijningen vlakbij het kanaal door Zuid-Beveland samen met een vriend, die de vogel ook ontdekte vanaf de parallelweg. We vonden alleen een vleugel en borstbeen; het betrof een adulte vogel.

Geen van de zeven vogels bleek geringd, dus de herkomst is niet te achterhalen. Alle vogels hadden een overwegend donker verenkleed. Mijn conclusie is dat de lage vliegstyl van Buizerds ze de das om doet bij kabels op een hoogte zoals bij een spoorbaan. Ook het azen op dode dieren is een gevaarlijke bezigheid in de buurt van een spoorbaan. Als deze conclusie juist is, zal de Bruine Kiekendief ook gevoelig moeten zijn voor laaggespannen kabels. Meldingen hiervan zullen dit moeten bevestigen.

Tijdens het lopen langs het spoor ontdekte ik ook nog andere vogels die het slachtoffer waren geworden, onder andere 3 Ransuilen, 1 Torenavalk en diverse duiven en eenden. Ik hoop dat zeven Buizerds in zo'n korte tijd langs zo'n relatief klein traject op toeval berust. Anders is het een probleem waar men zich druk over kan maken.

* klamper is een Zeeuwse benaming voor Havik of Sperwer, vooral gebruikt door niet-roofvogelliefhebbers.

Summary: The Common Buzzard *Buteo buteo* as victim of railroads

In the winter of 1994/95 seven dead Common Buzzards were found along 37 km of railroad in the southwestern part of The Netherlands. Six birds showed fractures, indicating collisions with trains or cables. One bird may have been shot.

Adres: Molenaars 22, 4634 VE Woensdrecht

De fabel van de Buizerd, de Torenvalk en de Regenworm

Ton Eggenhuizen en Kees Breek

Sinds wij ons intensief met Buizerds in Flevoland bezighouden (vanaf 1991), is het ons opgevallen dat Buizerds in de winter -als het ten minste niet te hard vriest- met regelmaat regenwormen eten. Het was dan ook onze stellige indruk dat regenwormen, met name in de winter, een belangrijke voedselbron voor de Buizerd vormen. In woord en geschrift werd dit echter meermalen tegengesproken (o.a. M. Zijlstra in litt., R.G. Bijlsma pers. med.). Zij meenden dat het eten van wormen een teken was dat de betreffende Buizerd er niet al te best aan toe was. Cramp & Simmons (1980) melden dat regenwormen soms in "significant quantities" worden gegeten. Recente en oudere gegevens uit ons onderzoek geven aan dat een en ander wellicht enige nuances behoeft.

Sinds 1992 vangen wij in Zuidelijk en Oostelijk Flevoland iedere winter enkele tientallen Buizerds voor populatiegericht en biometrisch onderzoek. Een aantal malen zijn wormenetende Buizerds gevangen. Bij deze vogels viel op dat de krop tot barstens toe vol zat. Als gevolg daarvan hingen na vangst de wormen uit de mondhoecken van de Buizerds, hetgeen overigens geen frisse aanblik was. In onderstaande tabel zijn van drie genoteerde vogels enkele gegevens weergegeven.

Ringnummer	Leeftijd	Vangdatum	Gewicht (g)	Vleugellengte (mm)
6075292	Iste winter	3 februari 1994	720	372
6075782	Iste winter	27 november 1994	790	383
6075797	Iste winter	5 februari 1995	850	375

Opvallend daarbij is de leeftijd van de drie vogels. Men zou hieruit kunnen concluderen dat de wormenetende Buizerds vooral onvolwassen (en wellicht onervaren) vogels zijn. Aangezien we voor het overgrote deel onvolwassen vogels vangen (61% eerste winter, 18% tweede winter, rest ouder; n=102), ligt het meer voor de hand te veronderstellen dat dit een gevolg is van de vangwijze of een weerspiegeling van de leeftijdsopbouw van de populatie. En dus niet direct een verwijzing naar de leeftijd van wormenetende Buizerds in het algemeen. Wij hebben namelijk in Flevoland ook diverse adulte Buizerds veelvuldig wormen zien eten. Het gewicht van de

drie wormeneters uit de tabel komt redelijk overeen met de overigens summariële gegevens in Cramp & Simmons (1980). Het gemiddelde gewicht van door ons gevangen eerste winter vogels in de periode november tot en met februari bedraagt 793 gram (minimum 585 g, maximum 1040 g, n=53). Het gemiddelde van ons drietal ligt daar met 787 gram slecht zes gram vandaan!

Buizerds die wormen eten worden in Flevoland gedurende het hele jaar gezien. Een van de voorwaarden lijkt te zijn dat het gras niet al te hoog is. Het is aannemelijk dat wormen eten alleen energetisch is verantwoord als de prooi al lopend door het gras kan worden gevonden.

Op 9 januari 1994 werden langs de Adelaarsweg in Zuidelijk Flevoland een Torenavalk en een Buizerd gezien op nog geen tien meter van elkaar. Beide vogels "zaten op de wormen". De foerageerwijze was echter geheel verschillend. De Buizerd liep door het redelijk korte gras van de berm en pikte links en rechts wormen op. De Torenavalk zat op een paaltje van ongeveer een meter hoog en speurde de omgeving af. Af en toe vloog de vogel naar de grond en pakte een regenworm. Spoedig vloog de vogel weer naar het paaltje en zocht wederom de omgeving af. Aangezien het net geregend had, werd ook op het wegdek een enkele regenworm door de Torenavalk gevonden. De vogels werden gedurende vijf minuten gevolgd. In die tijd pakte de Torenavalk slechts zes regenwormen, terwijl de Buizerd niet minder dan 35 regenwormen tot zich nam. Beide vogels vertoonden geen interesse voor onze vangmiddelen, zodat wij onze weg weer konden vervolgen. De Torenavalk stak aldus meer energie in het bemachtigen van een kleiner aantal regenwormen (Ton Eggenhuizen).

Een ander anecdotisch voorbeeld is wellicht ook van belang. In de winter van 1994/95 verbleven een groot aantal Buizerds in het Muiderzandbos nabij Almere. In de ochtend werden hier op een weitje tot maximaal 27 Buizerds geteld, die allemaal op wormen foerageerden. In de loop van de ochtend vertrokken deze vogels naar andere foegareergebieden in de omgeving, maar ook daar werden ze "op de wormen" gezien. In andere delen van de provincie deden zich vergelijkbare tafereelen voor.

Op grond van deze gegevens kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Het feit dat een Buizerd wormen eet, hoeft geen indicatie te zijn voor de conditie van de vogel.
- Buizerds zijn beter in staat wormen als voedselbron te exploiteren dan Torenavalken.
- Mits voldoende aanwezig en makkelijk exploiteerbaar, kan de regenworm het gehele jaar door een belangrijke prooi-soort voor de Buizerd zijn.

- Nader onderzoek is gewenst naar het prooiaanbod en de exploitatiemogelijkheden met betrekking tot muizen en regenwormen in diverse delen van Nederland. Hierbij moeten gegevens worden verzameld van diverse bodemsoorten, aangezien de dichtheid van wormen hiervan sterk afhankelijk is.

Summary: The fable of the Common Buzzard *Buteo buteo*, the Kestrel *Falco tinnunculus* and the Earthworm *Lumbricus terrestris*

In the polders of Zuidelijk and Oostelijk Flevoland Common Buzzards and Kestrels commonly exploit earthworms in winter. Measurements and weights of three earthworm-eating firstwinter Common Buzzards are given. Their mean body mass of 787 g was almost similar to the average body mass of 793 g of 53 Common Buzzards captured in winter in the same area (minimum of 585 g, maximum of 1040 g), indicating that earthworms can be a sustainable food source. Common Buzzards are probably more adept in exploiting earthworms than Kestrels. A Kestrel was seen to search and strike from poles (six worms in 5 min), whereas a Common Buzzard walked through the meadows and picked up earthworms in passing (35 worms in 5 min, same spot and date as the Kestrel). It is suggested that worm-eating does not affect the condition of Common Buzzards and Kestrels negatively, contrary to common belief.

Adressen:

Ton Eggenhuizen, Laurierstraat 17, 1314 HL Almere

Kees Breek, Karveel 58-66, 8242 WC Lelystad

Jonge Buizerd (Hans Hut)

Gericht zoeken naar herfst- en winterprooien van Sperwers *Accipiter nisus*

Hans Donkers

Gezien de relatief geringe hoeveelheid gepubliceerd materiaal lijkt het gericht zoeken naar prooien van Sperwers in herfst en winter (oktober tot en met maart) geen erg populaire bezigheid te zijn. Niet zo verwonderlijk, omdat het tijdrovend en nogal saai is. Een vak Corsicaanse dennen doorstruinen op een grauwe, natte decemberdag is niet bepaald het summum van gezelligheid. Zelf vond ik het min of meer een uitdaging en ben in de winter van 1992/93 vol goede moed begonnen. Nu (februari 1995), 600 uur en 950 prooien verder, ofwel gemiddeld 1.6 prooien/uur en 55-60 prooien/maand, vind ik het een van de interessantste aspecten van roofvogelonderzoek.

Sperwerprooien kan men overal aantreffen waar voldoende voedsel en dekking aanwezig is. Wie echter gericht wil zoeken, kan beter systematisch te werk gaan in plaats van lukraak door het terrein te struinen in de hoop tegen een plukrest aan te lopen.

Waar zoeken

Een goede manier is een aantal proefvlakken uit te zetten op locaties die min of meer regelmatig door Sperwers worden gefrequentieerd (let daarbij op plukresten, roestbomen en verspreide "kalkspetters"). Het aantal proefvlakken is afhankelijk van de tijd en moeite die de onderzoeker erin kan steken. Bijzondere aandacht verdienen de jaarlijks bezette broedlocaties (jaarrond mannetjes aanwezig), randen van grote bosgebieden (uitvalsbasis naar cultuurland, beide sexen) en eilandbosjes (slaapbosjes van duiven, voornamelijk in gebruik door sperwerwijfjes).

Omdat een etende Sperwer niet graag in de kijker zit, is dekking cruciaal. Deze vinden ze in "ondoorzichtige" en reliëfrijke bosjes, zoals sparrbosjes of percelen met een dichte ondergroei van bijvoorbeeld Amerikaanse vogelkers. Bij gebrek aan voldoende dekking wordt in bomen met dichte kruinen geplukt, maar wanneer ze de keuze hebben zitten ze liever op de grond. De prooi ligt hier immers stabiel en de vogel kan tijdens het plukken eens gaan verzitten. In een boom moeten daarentegen met een zware prooi drie handelingen tegelijkertijd worden verricht: zichzelf en de prooi in evenwicht houden en plukken (bij kleine prooien geen probleem). Een prooi mee de boom innemen is voor een Sperwer fysiek uiteraard wel haalbaar. Het lijkt overigens enigszins sexe-afhankelijk, waarbij de zwaardere vrouw-

tjes er minder problemen mee hebben. Ook individuele conditie zal ongetwijfeld een rol spelen. In het algemeen kan worden gesteld dat mannetjes prooien vanaf 75 gram (Zanglijster) voornamelijk op de grond plukken, ook in percelen met weinig of geen dekking. Voor wijfjes geldt hetzelfde voor prooien vanaf 150-160 gram (Turkse Tortel, Vlaamse Gaai). Voor in bomen geplukte prooien zwaarder dan 200 gram zijn doorgaans Haviken verantwoordelijk.

Zware prooien worden in eerste instantie geplukt op de plaats waar ze worden geslagen en hoewel een wijfje in staat is om bijvoorbeeld een Houtduif over een behoorlijke afstand te verplaatsen (Donkers 1994), is het energieverlies dat hiermee gepaard gaat kennelijk te groot. Het parool is dus zich ter plaatse zo snel mogelijk volproppen. In drukke wandelbossen en parken worden nogal eens nauwelijks aangevreten zware prooien aangetroffen. Door frequente verstoring (trimmers, honden) komt de vogel dan niet aan eten toe en krijgt hij nauwelijks de kans terug te keren op de prooi. Vaak worden gedeeltelijk geplukte en gegeten prooien, welke lichter en beter hanteerbaar zijn, in dekking gebracht. Sommige goocheme exemplaren brengen een dergelijk "gedemonteerde" zware prooi, zodra deze is te vervoeren, naar een oud nest. De prooi ligt daar stabiel, is veilig voor grondbewonende tafelschuimers en van bovenaf afgeschermd door de kruin. Kleine prooien (<75 gram) worden meestal op een harde ondergrond geplukt, zoals een stronk of een liggende tak. Een lichte prooi plukt vermoedelijk niet "lekker" op zachte bosgrond, omdat de prooi moeilijk kan worden klemgezet. Zwaardere prooien daarentegen bieden voldoende tegenwicht tijdens het plukken en zullen door hun grootte niet snel de bosgrond of vegetatie worden ingedrukt. Deze worden dan ook vaker op de grond geplukt.

In tegenstelling tot in de broedtijd wordt in de winter vrijwel nooit gebruik gemaakt van een vaste plukstronk of -tak. Wel is soms een zekere voorkeur voor een bepaald bosgedeelte of groepje bomen binnen een perceel merkbaar. Op broedlocaties waar bij gebrek aan dekking op de grond in de winter vooral in bomen wordt geplukt, is in de broedtijd vaak wel sprake van een -soms nogal opvallende- vaste plukplaats bij de grond. De reden hiervan is mogelijk gelegen in het feit dat in de nestjongentijd in hoog tempo prooien aangevoerd moeten worden. Een vaste plukplaats, vaak in het zicht van het nest, vereenvoudigt de samenwerking tussen man en vrouw aanzienlijk. De tijdsbesparing en veiligheid die dit oplevert, wegen vermoedelijk zwaarder dan een meer beschutte plukplaats op grotere afstand van het nest. Wanneer het wijfje broedt, alsook in de late nestjongenfase (wijfje jaagt mee), zijn de vogels minder afhankelijk van een vaste

plukplaats. Prooien worden nu willekeuriger verspreid over het nestbos geplukt (ook weer meer in bomen).

Hoe zoeken

Het is bij het zoeken naar prooien nooit helemaal te voorkomen dat "grote" prooien enigszins oververtegenwoordigd raken. Nauwgezet, maar bovenal regelmatig zoeken ondervangt dit euvel echter grotendeels. Proefvlakken kunnen het best langzaam heen en weer lopend met een maximale tussenruimte van circa vier meter worden afgezocht. Dit dient minimaal twee maal per maand te gebeuren. Op rij geplante produktiebossen zijn in dit opzicht ideaal: rij volgen, rij overslaan, rij terug. Kleine in bomen geplukte prooien worden op deze manier minder snel over het hoofd gezien. Voordeel van vakken waar in bomen wordt geplukt, is dat de resten beter zichtbaar zijn vanwege het ontbreken van ondergroei. Het grote voordeel van regelmatig zoeken is dat elke prooi die men aantreft "nieuw" is, wat het eenvoudiger maakt de prooi te herleiden tot een bepaalde maand. Methodologisch gezien is het het handigst om rond het midden en aan het eind van een maand te zoeken. Indien men namelijk aan het begin van een maand gaat zoeken, zal een groot deel van de prooien (behoudens de kakelverse) naar de voorafgaande maand moeten worden overgezet.

Ieder veertje of plukje dons dat men tegenkomt, is verdacht. Immers, in de winter hebben we geen "last" van ruiende vogels. Het is raadzaam om enige tientallen meters rond het gevondene grondig uit te kammen. Vaak kan op deze wijze een complete prooi bij elkaar worden gesprokkeld.

Op of bij de grond geplukte prooien worden bij deze werkwijze zelden gemist. Het is verstandig een gevonden prooi na determinatie zorgvuldig te verwijderen of te bedekken om bij volgende zoekrondes verwarring te vermijden. Het wil nog wel eens gebeuren dat men op meerdere plaatsen in een vak resten aantreft van één soort. Deze kunnen afkomstig zijn van één individu dat regelmatig is verplaatst tijdens het plukken. Evengoed kan het om meerdere exemplaren gaan. Meestal kan uitsluitel worden verkregen door te kijken naar de ouderdom van de prooien. De beste manier om het aantal individuen vast te stellen, is het tellen van het aantal handpennen met versmalde buitenvlag. De Kramsvogel heeft bijvoorbeeld drie van dergelijke pennen (handpen 6-8). Zeven van dergelijke pennen (rechts en links, uiter-aard) staan derhalve garant voor drie individuen. Het tellen van staartpennen is ook een goede methode (gewoonlijk twaalf per individu).

Bij determinatie van natte prooien is de nodige voorzichtigheid geboden. Doorweekte veren zijn donkerder dan droge veren. Bij twijfel moeten de veren worden meegenomen om ze na droging nog eens te bekijken (niet bij kunstlicht). Bij twijfelgevallen is het zaak alle veren mee te nemen, dus niet

alleen de hand-, arm- en staartpennen, maar juist ook de vleugel- en lichaamsveertjes, tertials en donsveertjes. Het kuifje van de Kuifmees bood bijvoorbeeld al vaak uitkomst bij het dilemma Matkop-Kuifmees.

Hoewel veerresten in braakballen meestal fragmentarisch en sterk verpulverd zijn, is in sommige gevallen de identiteit van de prooi bij soorten met een specifiek kleur- of veerpatroon (Pimpelmees, Roodborst, Winterkoning) nog wel te achterhalen. Overigens is het beter om in braakballen aangetroffen prooien niet mee te tellen, omdat deze waarschijnlijk ook al als plukrest zullen zijn aangetroffen.

Het aantal prooien dat per bezoek per proefvlak wordt gevonden, is vaak afhankelijk van het prooiaanbod ter plaatse en in de directe omgeving, tijd van het jaar en de weersomstandigheden. Is er weinig prooi voorhanden, dan wordt buiten de deur gejaagd en elders geplukt. Sperwers keren echter wel graag terug naar hun favoriete perceel om er te roesten. Zo kunnen gedurende enkele weken wel kalkspetters en braakballen worden aangetroffen, maar geen prooien. Het is zaak zich niet al te snel te laten ontmoedigen als het eens een paar weken niet loopt. Ook hier geldt: hoe meer materiaal, hoe interessanter het wordt.

Met dank aan Thijs van Overveld, die zo vriendelijk was in 1994/95 een aantal proefvlakken voor zijn rekening te nemen.

Summary: How to collect prey remains of Sparrowhawks *Accipiter nisus* in autumn and winter

Collecting a representative sample of pluckings of Sparrowhawks in autumn and winter is less easy than during the breeding season. Pluckings are dispersed over wider areas and weather conditions are normally adverse, thus hindering tracing and identification of prey remains. These problems can be countered by selecting plots that are searched systematically twice a month, i.e. halfway the month and at the end of the month. Prey remains are searched by combing the plots, meanwhile looking for droppings, pluckings and pellets. Prey remains are collected and primaries and rectrices of pluckings are counted to determine the number of prey items. Special attention is asked for prey items that have been plucked in trees, a practice more common in open stands than in closed stands.

Literatuur

Donkers H. 1994. Opmerkelijk afleidingsgedrag van Houtduif *Columba palumbus*. *Limosa* 67: 80.

Adres: Sophiastraat 22, 4701 GT Roosendaal

Roofvogels slachtoffer van nieuw vergif

Pedro Zoun

Begin 1994 werden op twee verschillende locaties, te weten het Groningse Nieuwolda en het Friese Beetsterzwaag, drie Buizerds het slachtoffer van het uitleggen van aas dat was bewerkt met een in ons land niet eerder voor dit doel aangewend vergif. In Nieuwolda bestond het aas uit kippen, in Beetsterzwaag gebruikte(n) de dader(s) vis en een Wilde Eend. Bij sectie door het ID-DLO werd op dit aas de aanwezigheid van blauwe korreltjes vastgesteld.

Uit nader chemisch-toxicologisch onderzoek kwam vast te staan dat het hier ging om het bestrijdingsmiddel carbofuran. Carbofuran vormt het actieve bestanddeel van in Nederland wettelijk toegelaten middelen ter bestrijding van insecten. In de vorm van granulaat met 5% actieve stof is het toegestaan voor grond- en zaaivoorbehandeling in de akker- en tuinbouw. Het 1% granulaat is toegelaten voor grondbehandeling in particuliere groente- en fruittuinen.

Vooraf de 5% granulaten zijn zeer giftig voor vogels: de acuut dodelijke dosis na orale opname bedraagt voor verschillende vogelsoorten 8 tot 240 mg per kg lichaamsgewicht. Dit betekent dat dit middel nog giftiger is dan het vaak tegen aaseters misbruikte middel aldicarb!

Men zou extra maatregelen kunnen bepleiten om de kans dat dergelijke middelen in handen komen van niet-bevoegden aanzienlijk te verkleinen. Dit kan bijvoorbeeld door registratie van de koper en de hoeveelheid van het middel dat wordt verkocht, met opgave van toepassing. Nog beter zou het zijn als deze middelen zouden worden vervangen door minder giftige, met een vergelijkbare werkzaamheid tegen insecten.

Adres: ID-DLO, Postbus 65, 8200 AB Lelystad

Havikperikelen

Sake de Vlas

Havik 2 (H2) heeft dit jaar de gemoederen weer beziggehouden. H2 heeft z'n territorium in een grove dennenbos bij Zeegse. Toen Cees Bakker en ik het gebied een aantal jaren geleden overnamen, was H2 er al. Zodra je het bos in het voorjaar binnenkwam, werd je luidkeels verwelkomd. Vaste prik: een vroege start van de eileg en drie à vier jongen. Dit jaar was H2 er niet. Plukresten van een eend en sierduif, eenmaal voorzichtig alarm, aan de horsten was wel wat gesleuteld maar er zat niets op, geen pluisje en geen fanatiek alarm van het mannetje.

Een eindje verderop zit Buizerd 6 (B6). Eigenlijk hetzelfde verhaal: B6 was weg. Het grote horst in een grove den op een heuveltje bleef leeg. Geen cirkelende Buizerds boven je hoofd die je met veel misbaar hun ongenoege kenbaar maken. In datzelfde gedeelte liggen ook wat kleinere percelen fijnspar waar een paar Vlaamse Gaaien het loodje legden. In een ander deel van het referentiegebied zit (ook) een Sperwer waarvan het vrouwtje fanatiek op Vlaamse Gaaien jaagt, dus de eerste gedachte is dat in het gebied van B6 een Sperwer is gekomen.

Nog een eindje verderop ligt een opmerkelijk bosje. Er zit al jaren een Sperwer (S1) en een Ransuil (S1a) en het is toch maar een klein hoekje verwaarloosde fijnspar. S1 is er, maar er is nu ook een buizerdstelletje bijgekomen. B6 is dus terecht: het witte vrouwtje is onmiskenbaar en ze zijn gewoon verhuisd. Dat gebeurt wel vaker bij roofvogels, nietwaar.

Alleen H2 is er niet. Dat wordt een beetje een obsessie. Cees en ik hebben het bos heel vaak doorgespit en er is al een kruis op het inventarisatieformulier gezet met de kreet "afgeschreven". Toch blijft het knagen, in de trant van "er moet toch iets zijn".

Heel wat avonden heb ik nog in m'n eentje besteed om het hele gebied af te zoeken en dan op een avond komt het vrouwtje H2 door het oorspronkelijke territorium vliegen. Zonder geluid, als een schicht. Er is dus wel degelijk iets, maar omdat de avond al vordert, besluit ik de Sperwer in het oorspronkelijke gebied van B6 nog even te gaan zoeken. Een sperwerhorst in een paar randjes fijnspar moet niet moeilijk zijn. Er is niets wat op een sperwernest lijkt. Als ik uit het bosje kom en zowat met mijn hoofd tegen een grove den aanloop, klinkt boven mij een alarmroep zo intens dat naar boven kijken niet meer nodig is: H2 is terecht. Ik sta middenin een grote kring schijt. Willem moet gebeld worden om te ringen. Het is dan 18 mei. Op 27 mei worden vier jongen geringd: drie mannetjes en een vrouwtje.

Sexe	Leeftijd (dagen)	Gewicht (g)	Vleuggellengte (mm)
Man	26	700	192
Man	27	750	195
Man	28	735	206
Vrouw	27	1060	210

Met een broedtijd voor een 4-legsel van 42 dagen moet het legbegin zo rond 18 maart zijn geweest. Zoals ik al zei: "Vaste prik, een vroege start en 3 à 4 jongen". Ik heb me weer eens mooi in de luren laten leggen door een Havik.

Adres: Heiakkers 3, 9463 TN Eext

Jonge Havik op postduif, Friesland (Johan Krol)

Recente roofvogelliteratuur (1994/3-1995)

Rob G. Bijlsma

Adamski A. 1994. (Breeding ecology of the Red Kite *Milvus milvus* in the Middle Odra Valley, SW Poland.) *Ptaki Slaska* 10: 19-36 (in Pools met Engelse samenvatting).

Gemiddelde broeddichtheid was 0.5 paar/10 km rivierloop, of 1 paar/10 km bos langs de rivier. Kortste afstand tussen twee bezette nesten was 1.7 km. De Rode Wouwen veranderden vaak van nestboom: 71% van de broedsels zat op andere nesten dan in het voorafgaande jaar. Van 37 broedsels met bekende afloop was 65% succesvol. Het aantal jongen per succesvol nest varieerde van 1-3, ofwel 1.4 jong/paar en 2.3 jong/succesvol paar. Belangrijkste oorzaken van mislukking waren predatie door Havik (5x volledig verlies, 1x partieel verlies) en het niet-uitkomen van de eieren (3x volledig verlies).

Amcof M., Tjernberg M. & Berg Å. 1994. Bivråkens *Pernis apivorus* boplatsval (Nest site choice of Honey Buzzard). *Ornis Svecica* 4: 145-158.

Van het bos rond 30 nesten in ZW-Uppsala (Zweden) werden verschillende parameters opgemeten, zoals de samenstelling, leeftijd en dichtheid van het bos, de kwaliteit van de plek, bosbouwkundige karakteristieken en de geschiedenis. Dit werd vergeleken met dito parameters van 32 willekeurige plekken in hetzelfde gebied. Wespendienven prefererden gevarieerd bos van hoge kwaliteit, vaak op bodems die eerder in gebruik waren geweest als akker of bosweide. Vergeleken met de random plots waren bosbouwkundige activiteiten gering rond wespendienfossen. De nabijheid van wegen of cultuurland maakte niets uit. De meeste nesten werden gebouwd in hoge fijnsparren, terwijl grove den juist werd gemedend. Loofbos was significant meer aanwezig rond nesten dan op random gekozen plekken in het bos. Zo ook was er een duidelijke voorkeur voor water in de nabijheid van het nest, maar dat hing samen met de hogere kwaliteit van het bos op die plekken.

Block W.M., Morrison M.L. & Reiser M.H. (eds.) 1994. The Northern Goshawk: Ecology and Management. Proceedings of a Symposium of the Cooper Ornithological Society, Sacramento, California, 14-15 April 1993. Studies in Avian Biology No. 16. 136 pp. Te verkrijgen door \$20.- te sturen naar: Walter Wehtje, Assistant Treasurer, Western Foundation of Vertebrate Zoology, 439 Calle San Pablo, Camarillo, CA 93010, USA.

Waar de Middeneuropese Haviken zo'n beetje elk bostype hebben gekoloniseerd, wordt de Amerikaanse ondersoort beschouwd als een veeleisende bosbewoner, die vrijwel op één lijn wordt gesteld met de Northern Spotted Owl *Strix occidentalis caurina*, het boegbeeld van natuurbeschermers bij hun strijd tegen kaalslag van oude bossen. In de bijdragen aan dit symposium worden allerlei facetten van de Havik behandeld op een on-Europese manier (weinig paren onderzocht, maar veel gebruik van telemetrie en vooral van statistiek). In de volgende Takkeling zullen de afzonderlijke stukken worden besproken. Voor iedereen die is geïnteresseerd in Haviken en die kennis wil maken met Amerikaanse onderzoeksmethoden, is dit boek verplichte lectuur.

Bos J. 1995. Waar zijn de Boomvalken gebleven? In de Vogelkijker 11(1): 17-30.

In Noord-Drenthe en een klein deel van Groningen (gemeenten Haren en Eelde) broedden in 1981-94 resp. 8, 9, 9, 8, 8, 7, 5, 4, 2, 1, 0, 1, 0 en 1 paar Boomvalken. In de broedhabitats lijkt weinig te zijn veranderd. Na 1990 werd uitsluitend nog in polderland gebroed (niet meer in bos, zoals daarvoor). In nestaanbod zijn geen veranderingen opgetreden. Predatie door Haviken werd weliswaar vastgesteld (2x nestpredatie, 1x een volwassen vogel), maar niet vaker dan gebruikelijk. Het voedselaanbod is wel afgenomen, vooral waar het zwaluwen, Veldleeuwerik, Kneu en Ringmus betreft (niet gemeten in onderzoeksgebied, maar informatie afkomstig uit Rode Lijst). De reproductie lijkt niet wezenlijk te zijn veranderd. Op grond van bovenstaande

overwegingen komt afnemend voedselaanbod het meest in aanmerking als oorzaak van de achteruitgang.

Bustamente J. 1995. The duration of the post-fledging dependence period of Ospreys *Pandion haliaetus* at Loch Garten, Scotland. *Bird Study* 42: 31-36.

De periode tussen uitvliegen en zelfstandig worden van jonge Visarenden was gemiddeld 30.4 dagen in Schotland (gemeten bij 35 nesten). Deze periode werd benut voor het spelen met allerlei objecten, roofvogels achtervolgen, vlieg oefeningen (vooral in relatie tot vis vangen) en pogingen tot visvangst. Het adulte mannetje bracht in deze fase geregeld vis aan; dit had geen effect op de duur van de afhankelijkheidsfase van de jongen. Het adulte vrouwtje verdween normaliter als eerste uit het broedgebied, later gevolgd door de jongen en het laatst door het mannetje.

Crick H.Q.P. & Ratcliffe D.A. 1995. The Peregrine *Falco peregrinus* breeding population of the United Kingdom in 1991. *Bird Study* 42: 1-19.

In 1991 werden in Groot-Brittannië en Noord-Ierland 1283 paren vastgesteld; dit is 147% van de populatie die in 1930-39 aanwezig was en 167% van wat in 1981 was geteld. De toename was ongelijk verdeeld. In de kustgebieden van ZO-Engeland was de populatie nog steeds ver beneden het niveau van voor de Tweede Wereldoorlog. In de kustgebieden en westelijke binnenlandgebieden van de noordelijke Highlands is de soort sinds 1981 achteruitgegaan. Sowieso waren opvallend veel territoria langs de kust bezet door niet-broedende vogels. De toename werd vooral vastgesteld in een brede zone van de oostelijke Grampians tot Zuid-Wales. De groei van de populatie uitte zich in hogere broedichtheden en een geografische uitbreiding van het broedareaal. Bovendien verbreedde de nestplaatskeuze zich (tot zelfs broedgevallen op de grond). De verbeterde reproductie (en mogelijk ook overleving) is de belangrijkste oorzaak van de toename, op zijn beurt weer veroorzaakt door uitbanning van het pesticide-probleem, een betere bescherming en lokaal een vergroot voedselaanbod (vooral postduiven). De slechte toestand in de kustgebieden wordt toegeschreven aan verontreiniging van de voedselketen in de zee, maar dit verdient nader onderzoek.

Dahms G. 1994. Bodenbruten beim Mäusebussard (*Buteo buteo*). *Vogelkd. Ber. Nieders.* 26: 87-88.

Overzicht van negen broedgevallen op de grond van Buizerds in Duitsland, over 1926-93. Slechts één van deze nesten leverde uitgevlogen jongen op. Het waarom van bodembroedgevallen is onduidelijk. Vaak is geschikte nestelgelegenheid (bomen) aanwezig in de nabijheid.

Danko S., Divis T., Dvorská M., Chavko J., Karaska D., Kloubec B., Kurka P., Matusík H., Peske L., Schröpfer L. & Vacík R. 1994. (The state of knowledge of breeding numbers of birds of prey (*Falconiformes*) and owls (*Strigiformes*) in the Czech and Slovak Republics as of 1990 and their population trends in 1970-1990.) *Buteo* 6: 1-89.

Door alle roofvogelfreaks in te schakelen kon voor het eerst een realistische schatting van de roofvogelbevolking van Tsjechië (78.376 km²) en Slovaakse (49.017 km²) worden gemaakt (zie tabel hieronder). De trend is als volgt: stabiel (S), lichte toename (+), sterke toename (++), lichte afname (-), sterke afname (--), onbekend (?) of fluctuerend (F).

Soort	Tsjechië		Slovakije	
	Paren	Trend	Paren	Trend
Wespendief	600-750	?(S)	700-1000	?(+)
Zwarte Wouw	40-60	S(+)	50-60	-
Rode Wouw	50-70	+	15-20	--
Zeearend	8-12	+	0	.
Slangenarend	0	.	20-30	?(S)
Bruine Kiekendief	900-1100	++	300-400	++
Blauwe Kiekendief	40-60	?(-)	0	.
Grauwe Kiekendief	20-40	F	30-50	F
Havik	2000-2500	?(S)	1500-1700	?(S)
Sperwer	3500-4500	?(S)	900-1100	?
Buizerd	10.000-12.000	?(+)	5000-7000	?
Schreeuwarend	2-4	S	500-600	S(+)
Keizerarend	0	.	30-50	+
Steenarend	0	.	60-80	S(+)
Dwergarend	0	.	4-6	--
Torenvalk	8000-10.000	?(-)	4000-6000	?(-)
Roodpootvalk	0	.	0-25	F,-
Boomvalk	150-200	?	600-800	?
Sakervalk	10-15	(+)	30-45	-
Slechtvalk	1-3	--	8-13	--

Dekker D. 1995. Prey capture by Peregrine Falcons wintering on southern Vancouver Island, British Columbia. *J. Raptor Res.* 29: 26-29.

Er werden 52 prooivangsten van overwinterende Slechtvalken genoteerd, waarvan er 46 betrekking hadden op vijf eendesoornten. Van de aangevallen eenden zaten er 24 op het land; 22 werden in de vlucht geahtaqueerd. De meeste aanvallen vonden plaats vanuit een hoge zitplaats in een boom, gevolgd door een lage verrassingsaanval. De prooi werd met de poten gegrepen en naar beneden gedragen of op de grond gepakt. Slechtvalken grepen maximaal drie prooien op een dag. Kleptoparasitisme door andere roofvogels, vooral arenden, resulteerde in het verlies van 17 eenden. Aaseters deden zich te goed aan de restanten van grote, achtergebleven prooien (zie ook Dekker D. 1980. Hunting success rates, foraging habits, and prey selection of peregrine falcons migrating through central Alberta. *Can. Field-Nat.* 94: 371-382).

De Scheemaeker F., Devis K. & Seys J. 1994. Stootvogeltellingen in West-Vlaanderen in januari 1991. *Mergus* 8: 2-20.

De provincie West-Vlaanderen (Brugge-Ieper-Kortrijk, 325.500 ha waarvan 75% daadwerkelijk gedekt) werd op roofvogels uitgekamd, voornamelijk door middel van dag- en slaapplaatstellingen. Er werden negen soorten roofvogels vastgesteld, met in totaal 695-705 exemplaren. De

algemeenste soort was de Torenvalk, gevolgd door Sperwer, Buizerd en Blauwe Kiekendief. Van die laatste werden 41-47 vrouwtjes/juvenielen en 14-16 volwassen mannetjes geteld. Kleine aantallen werden waargenomen van Zwarte Wouw (1 ex.), Ruigpootbuizerd (1-2 ex.), Havik (1-2 ex.), Slechtvalk (11 waarnemingen) en Smelleken (13 waarnemingen).

Frank S. 1994. City peregrines. A ten-year saga of New York City falcons. Hancock House, Blaine. ISBN 0-88839-330-X. 313 pp. \$29.95.

Een overzicht van het voorkomen, het broeden en de uitbreiding van Slechtvalken in New York in 1983-92. Nagenoeg elke broedpoging wordt met veel details beschreven, tot vermoedens toe zelfs. Veel gedrag wordt nogal subjectief beoordeeld. De valken broeden in New York op bruggen (gemiddeld over 22 legsels 1.2 jong/broedsel) en hoge gebouwen (gemiddeld 2.0, n=12). Deze cijfers zijn overigens geflatteerd vanwege de intensieve menselijke beïnvloeding (verschaffen van nestgelegenheid, hulp bij probleemgevallen, etc.). Broeden op gebouwen vindt pas plaats vanaf 1988. Duiven vormen de belangrijkste voedselbron. In bijlagen worden de broedpogingen cijfermatig onderbouwd, een verademing na de eindeloze opsommingen van waarnemingen (de jaartallen in de figuur van bijlage F zijn overigens foutief op de x-as geplaatst). Een fotokatern geeft een overzicht van de belangrijkste broedplaatsen. Wel leuk, zo'n wolkenkrabbertje met Slechtvalk. Wanneer zullen we dat in Nederland zien?

van Geneijgen P. 1995. Herkomst van het wijfje Slechtvalk bij Maasbracht. Limburgse Vogels 6: 25-26.

Alleen afgaande op de kleurcombinatie van de ringen van dit vrouwtje komen drie verschillende gebieden als herkomst in aanmerking. Slechts met behulp van de cijfercodes is te achterhalen waar het beest echt vandaan komt. Kortom, geen al te slimme actie van onze oosterburen.

Green D.J. & Krebs E.A. 1995. Courtship feeding in Ospreys *Pandion haliaetus*: a criterion for mate assessment? Ibis 137: 35-43.

Bij de meeste roofvogelsoorten voorziet het mannetje zijn partner van voedsel in de weken voorafgaande aan de eileg. Hiervoor zijn diverse redenen geopperd: vervroegen van de eileg door de conditie van het vrouwtje te verbeteren, het vrouwtje in een paringsbereide stemming brengen of een methode van het vrouwtje om de kwaliteiten van haar partner te testen. Visarendparen met een hoge frequentie van baltsvoedingen bleken in Canada vaker een legsel te beginnen dan paren met een lagere frequentie. Baltsvoeren bleek niet te zijn geassocieerd met een verhoogde kans op copulaties. De prooiaanvoer van mannetjes voorafgaande aan de eileg bleek te zijn gecorreleerd met de prooiaanvoer in de eerste twee weken van de nestjongenfase en met de gemiddelde groeisnelheid van de jongen. Vrouwtjes kunnen zodoende de voederfrequentie in de periode voorafgaande aan de eileg gebruiken om de kwaliteit van het mannetje als prooi-aanbrenger in de jongenfase te testen.

Green D.J. & Ydenburg R.C. 1994. Energetic expenditure of male Ospreys provisioning natural and manipulated broods. Ardea 82: 249-262.

De inspanningen van het visarendmannetje om zijn vrouwtje en jongen van voedsel te voorzien bleken niet of nauwelijks samen te hangen met de leeftijd van de jongen, de kalenderdatum en de weersomstandigheden, echter wel met de broeselgrootte. Experimentele manipulatie van de broedselgrootte had geen aantoonbaar effect op de energiebesteding, wat suggereert dat er geen direct verband bestaat tussen broedselgrootte en inspanningsniveau. De mannetjes werkten onder hun maximale mogelijkheden. Kennelijk is het belangrijker een maximaal voortplantingsresultaat in de resterende jaren te halen, dan per seizoen zoveel mogelijk jongen voort te brengen.

Hansen R.W. & Flake L.D. 1995. Nest structure cohabitation by raptors in southeastern Idaho. J. Raptor Res. 29: 32-34.

Sommige (zang)vogels gebruiken roofvogelnesten als broedplaats (zie Ecologische Atlas), maar het kan nog gekker. In Idaho werden een Amerikaanse Torenvalk en een Ransuil broedend aangetroffen in een verlaten nest van een Ferruginous Buizerd (beide soorten brachten twee

jongen groot; slechts eenmaal interspecifieke agressie waargenomen). Een ander geval betrof een paartje Swainson's Buizerds en een Amerikaanse Torenvalk (ook op een verlaten nest van een Ferruginous Buizerd). Er werden geen interacties gezien; beide paren waren succesvol.

Helmer W. & Wittgen A. 1994. De Zeearend: achtergrondinformatie bij de eventuele herintroductie van de zeearend als broedvogel in Nederland. Stichting Ark, Jan de Jagerlaan 2, 6998 AN Laag Keppel.

Een studie naar het voorkomen van Zeearenden in Europa in heden en verleden, habitateisen in diverse delen van Europa, voedselkeus, broed- en winterdichtheden, broedcyclus, overleving en verloop van diverse herintroductieprogramma's elders in Europa. Deze studie is vooral bedoeld om na te gaan of er voor Zeearenden geschikte omstandigheden te bedenken zijn waarmee herintroductie in Nederland is te rechtvaardigen. Daarbij wordt er vanuit gegaan dat Zeearenden in het grijze verleden broedden in de Rijndelta. Dit laatste wordt afgeleid uit vondsten van botten. Het is daarbij niet duidelijk of het om broedvogels ging, of om doortrekkers en wintergasten. Met andere woorden: is uitzetten van Zeearenden in Nederland een introductie of een herintroductie? (zie ook Helmer, Wittgen & Blok 1994)

Helmer W., Wittgen A. & Blok A. 1994. De Zeearend, broedvogel in Nederland: ecologie en psychologie van een herintroductie. Stichting Ark, Jan de Jagerlaan 2, 6998 AN Laag Keppel.

Opsomming van argumenten waarom uitzetten van Zeearenden in Nederland (met tot doel: vestiging van broedvogels) kans van slagen heeft en uitgevoerd zou moeten worden.

Henrioux P. & Henrioux J.-D. 1995. Seize ans d'étude sur les rapaces diurnes et nocturnes dans l'Ouest lèmanique (1975-1990). Nos Oiseaux 43: 1-26.

Een 16jarig onderzoek naar voorkomen, broedbiologie en voedselkeus van dag- en nachtroofvogels in een gebied van 317 km² in het zuidwesten van Zwitserland. Er werden in totaal van 14 soorten 762 paren vastgesteld. Van Zwarte Wouw, Havik, Buizerd, Kerkuil, Dwerguil, Bosuil en Ruigpootuil is de stand toegenomen, Wespandief, Sperwer, Torenvalk, Slechtvalk en Ransuil zijn gelijk gebleven of licht afgenomen en Boomvalk en Steenuil zijn sterk afgenomen. **Hohmann U. 1995. Untersuchungen zur Raumnutzung und zur Brutbiologie des Mäusebussards (*Buteo buteo*) im Westen Schleswig-Holsteins. Corax 16: 94-104.**

Sinds in 1970 werd verboden op Buizerds te jagen, is de soort toegenomen. De dichtheid in 1990 en 1991 beliep resp. 38 en 30 paren/100 km². Aandeel niet-broeders schommelde tussen de 10% en 36%. De reproductie varieerde van 1.79 jong/paar in 1990 tot 0.66 jong/paar in 1991. In 1990 werden bijna uitsluitend veldmuizen gegeten, in 1991 voornamelijk jonge hazen en konijnen, mollen en vogels. Met behulp van telemetrie kon het activiteitsgebied van gepaarde en ongepaarde territoriumbezitters worden vastgesteld: ruim 100 ha in de buurt van bos. Niet-territoriale Buizerds bestreken grotere gebieden, tot wel 1000 ha in omvang. Een totaal telling in juli-november 1991 leverde op 1000 ha gemiddeld 16.1 Buizerds op, waarvan 10.7 exemplaren gepaard waren, 2.8 exemplaren ongepaard en 2.6 exemplaren als doortrekker werden betiteld.

Kayser Y. 1995. L'Épervier d'Europe (*Accipiter nisus*) prédateur de l'Aigrette garzette (*Egretta garzetta*) et du Héron crabier (*Ardeola ralloides*) en Camarque, Sud de la France. Nos Oiseaux 43: 28-29.

Op een sperwerplukplaats in de Camarque werden de plukresten gevonden van twee nestjonge Kleine Zilverreigers en een bijna vliegvlugge Ralreiger. Op minder dan 100 m afstand bevonden zich kolonies van beide soorten.

Knobloch H. 1995. Zur Bestandsentwicklung des Sperbers (*Accipiter nisus*) bis 1987 im ehemaligen Bezirk Dresden. Charadrius 31: 31-38.

Vroeger was de Sperwer in Saksen wijd verspreid. De stand nam vanaf de late jaren vijftig sterk af; in het laagland verdween de soort zelfs geheel. In de Südlausitz verminderde de stand tot 43% van het optimum. Herstel trad in vanaf de jaren tachtig.

Kostrzewa A. & Speer G. 1995. Greifvögel in Deutschland: Bestand, Situation, Schutz. Aula-Verlag, Wiesbaden. 113 pp. ISBN 3-89104-557-3. DM 39.90.

Een samenvattend overzicht van de stand van 16 Duitse roofvogelsoorten. In kort bestek worden per soort de volgende onderwerpen behandeld: verspreiding (deels onderbouwd door kwantitatieve dichtheidskaarten op 50x50 km-niveau), broedhabitat (kwalitatief), fenologie, trek en overwinteringsgebied (idem), trends (deels kwantitatief), dichtheden in Europa, broedbiologie (kwantitatief), voedsel (deels kwantitatief) en doodsoorzaken. In aparte hoofdstukken wordt ingegaan op de status van de soorten in 1970 en 1990, vooral met betrekking tot bescherming, pesticiden en bedreigingen.

Leijdekkers L. 1994. Torenvalk slaat gierzwaluw. *Ficedula* 23(4): 12-13.

Enschede, 19 juni 1994: waarneming van adult vrouwtje Torenvalk dat met Gierzwaluw in poten overvliegt. Vangst zelf niet waargenomen. Gierzwaluw had volledig uitgegroeide vleugels.

Lontkowski J. 1994. (Wintering birds of prey in the open areas of Silesia.) Ptaki Slaska 10: 70-77 (in Pools met Engelse samenvatting).

Wintertellingen van roofvogels in 14-25 plots in 1988-92 in Silezië. Hoge aantal Buizerds in 1989 werd veroorzaakt door goede knaagdierstand. Gemiddelde dichtheid (individuen/km²) was voor Buizerd 6.0-15.6, voor Ruigpootbuizerd 0.5-1.8, voor Blauwe Kiekendief 0.2- 1.4 en voor Torenvalk 0.5-3.1.

Marcus P.J. 1994. Bruine Kiekendief-soap in het Amsterdamse Bos in 1994. Gierzwaluw 32: 138-141.

Mogelijk geval van adoptie door een subadult mannetje Bruine Kiekendief van een vrouwtje met eieren die vermoedelijk waren bevrucht door een adult mannetje.

Meininger P.L., Berrevoets C.M. & Strucker R.C.W. 1995. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 1994 met een samenvatting van zestien jaar monitoring 1979-1994. Werkdocument RIKZ OS-95.807X. Rijksinstituut voor Kust en Zee, Middelburg/Nederlands Instituut voor Oecologisch Onderzoek, Centrum voor Estuariene en Mariene Oecologie, Yerseke.

Tijdens de tellingen van kustbroedvogels in de Zeeuwse en Zuidhollandse Delta werden ook Bruine Kiekendieven meegeteld. Met ingang van 1995 zal deze soort worden overgenomen door de Roofvogelwerkgroep Zeeland en SOVON. Het aantal vastgestelde paren bedroeg in 1979-94 resp. 110, 130, 145, 175, 185, 180, 165, 170, 180, 210, 220, 235, 270, 250, 260 en 270. De soort komt vooral tot broeden in verruigde rietgorzen, langs kreken, in schorren en in toenemende mate in akkers. Belangrijke broedgebieden zijn het Haringvliet, de Biesbosch, Zuid-Beveland en Zeeuws-Vlaanderen. In de recent ontstane zoete Deltawateren als Volkerakmeer, Zoommeer en Markiezaat werd een duidelijk negatieve invloed van begrazing op Bruine Kiekendieven geconstateerd.

Morton K. 1995. Breeding raptors in Scotland, 1991. In: Carter S. (ed.), Britain's birds in 1991-92: the conservation and monitoring review, pp. 126-130. BTO & JNCC, Thetford.

Overzicht van roofvogelwerk in Schotland, met voor Steenarend 837 nestplaatsen gecontroleerd (min. 513 jongen), 306 nestplaatsen van Smellekens (min. 355-362 jongen), 72 paren Visarend (81 jongen), 53 paren Buizerd (gem. 1.64 jong per broedpoging), 10-tallen Torenvalken en 168 Blauwe Kiekendieven (verreweg de sterkst vervolgte roofvogelsoort (slechts 70 succesvol).

Negro J.J., Bildstein K.L. & Bird D.M. 1994. Effects of food deprivation and handling stress on fault-bar formation in nestling American Kestrels *Falco sparverius*. *Ardea* 82: 263-267.

Met behulp van experimenten werd aangetoond dat veerafwijkingen (faultbars, of hongermalinen) bij nestjonge Amerikaanse Torenvalken werden veroorzaakt door menselijke activiteiten (wegen en meten van de jongen), en niet door voedselgebrek. Vermoedelijk worden de vogels

gestresst door aanraking en behandeling door mensen, waardoor de veerontwikkeling van de baardjes verstoord raakt.

Norriss D.W. 1995. The 1991 survey and weather impacts on the Peregrine *Falco peregrinus* breeding population in the Republic of Ireland. *Bird Study* 42: 20-30.

Rekening houdend met niet getelde gebieden werd de populatie van de Slechtvalk voor een vast aantal telgebieden in Ierland op 141 bezette territoria geschat, een toename van 23-26% ten opzichte van een identieke telling in 1981. De totale Ierse populatie telde 350-355 territoria. Het broedareaal binnen Ierland wordt gelimiteerd door weersomstandigheden, vooral door regenval in het voorjaar in relatie tot de oriëntatie van kliffen. De gemiddelde productiviteit beliep 1.18 jongen per territoriaal paar.

Rapin P. 1995. L'Autour des palombes (*Accipiter gentilis*) superprédateur le long de la rive sud du lac de Neuchâtel. *Nos Oiseaux* 43: 27-28.

Waarneming van een onvolwassen vrouw Havik die een Roerdomp pakt en daarmee uit het zicht verdwijnt. De afloop is niet bekend.

Rosendaal C.W.C. 1995. Haviken in Zuid-Twente (3): invloed van havikenpredatie op postduivenbestanden. *Vogeljaar* 43: 7-12.

Uitwerking van postduiven (603 ringen) die als prooi van Haviken in de nabijheid van het haviksnest werden gevonden. Het overgrote deel van deze duiven was afkomstig van duivenhouders tot 30 km afstand van het haviksnest. Slechts weinig duiven werden gepakt van honken in de onmiddellijke omgeving van het haviksnest. Vermoedelijk gaat het grotendeels om duiven die rondzwerfen (verdwaald of natuurlijke dispersie). Van de gepakte duiven bleek 54% in het eerste levensjaar te zijn, 19% in het tweede en 27% ouder dan twee jaar (n=570). Jaarlijks wordt 2.5% of minder van het aanwezige aantal postduiven gevangen door Haviken.

Ryttman H. 1994. Överlevnadsberäkningar och försök att skatta populationsutvecklingen hos fiskgjuse *Pandion haliaetus*, ormvråk *Buteo buteo* och sparvhök *Accipiter nisus* i Sverige (Estimates of survival and population development of the Osprey, Common Buzzard and Sparrowhawk in Sweden). *Ornis Svecica* 4: 159-172.

Aan de hand van terugmeldingen van geringde vogels zijn de overlevingskansen van Zweedse Visarenden, Buizerds en Sperwers berekend. Van de Visarenden overleeft 65% het eerste levensjaar, daarna is de jaarlijkse overlevingskans 81%. Voor Buizerds zijn deze cijfers resp. 48% en 76% en voor Sperwers resp. 36% en 64% (in laatste geval helaas niet gesplitst naar geslacht). Op basis van deze cijfers kunnen Visarend en Sperwer in aantal toenemen. De Visarenden in Zweden blijven echter in aantal gelijk of nemen slechts licht toe, mogelijk doordat alle geschikte broedplaatsen al zijn bezet of doordat de vogels pas op latere (4-6 in plaats van 3 jaar) leeftijd tot broeden overgaan. De Buizerd neemt in Zweden af, mogelijk als gevolg van een laag broedsucces. De stand van de Sperwer schommelt, waarschijnlijk onder invloed van strenge winters (dan hoge sterfte).

Sørensen U.G. 1995. Truede og sjældne danske ynglefugle 1976-1991. Status i relation til den generelle landskabsudvikling. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 89: 1-48.

Overzicht van de zeldzame broedvogels in Denemarken in 1976-91. Van de roofvogels worden Visarend (1 in 1976, 0-1 in 1977, onbekend in 1978-85, 1 in 1986, onbekend in 1987-88, 1 in 1989, ? in 1990 en 1-2 in 1991), Rode Wouw (in 1976-91 resp. 2, 5, 7, 8, 7, 8, 11, 15, 13, 15, 18, 15, 13+, 19+, 24+ en 16+ paren), Grauwe Kiekendief (in 1976-91 resp. 51, 36, 35, 38, 43, 41, 49, 52, 17, 22, 43, 27, 11, 15, 15 en 8 paren, waarbij de aantallen vanaf 1984 minima zijn) en Boomvalk (minstens 10 paren in 1985) genoemd.

Steen O.F. 1995. Vandrefalk i Sørøst-Norge i 1994: Bestandsstørrelse, bestandutvikling og hekkeresultater. *Vår Fuglefauna* 18: 35-41.

In ZO-Noorwegen werden in 1988-94 resp. 8, 10, 10, 15, 16, 18 en 16 bezette territoria gevonden. Er werden minimaal 167 jongen grootgebracht. Surplus-vogels (voornamelijk onvolwassen vrouwtjes) worden steeds vaker waargenomen. Deze brengen nogal wat onrust

tewegg onder de broedparen. Alle nestjongen worden gekleurrind. Zes van 15 gekleurringde jongen uit 1988 werden in later jaren als broedvogel teruggevonden (5 man, 1 vrouw). Vier van deze vogels waren in 1994 nog in leven. De sterfte tot en met het tweede levensjaar zou 60% bedragen, tegen minder dan 7% in latere jaren. Genetische variatie wordt sinds 1993 gemeten met behulp van DNA-technieken aan de hand van bloedmonsters.

Swann R.L. & Etheridge B. 1995. A comparison of breeding success and prey of the Common Buzzard *Buteo buteo* in two areas of northern Scotland. *Bird Study* 42: 37-43.

Het broedsucces van twee buizerdpopulaties in Noord-Schotland werden bestudeerd in 1977-89. Er waren opmerkelijke verschillen in broeddichtheid, legselgrootte en nestsucces. De succesvolle populatie foerageerde voornamelijk op grote prooien als konijnen en houtduiven, terwijl de andere populatie meer muizen en kleine zangvogels pakte. De dichtheid in het goede buizerdgebied was echter aan de lage kant. Dit werd veroorzaakt door de plaatselijk totale destructie van Buizerds door mensen. Een hoge dichtheid werd in het voedselrijke gebied alleen gevonden op plekken waar Buizerds waren gevrijwaard van menselijke vervolging.

Tjernberg M. & Rytman H. 1994. Bivråkens *Pernis apivorus* överlevnad och beståndsutveckling i Sverige (Survival and population development of the Honey Buzzard *Pernis apivorus* in Sweden). *Ornis Svecica* 4: 133-139.

De overlevingskansen van Zweedse Wespndieven zijn berekend op grond van 140 terugmeldingen van geringde vogels. De overlevingskans in het eerste levensjaar is 48.8%, in het tweede levensjaar 85.8% en in latere levensjaren 86.0%. Dit is resp. 58.1%, 85.5% en 91.7% indien geschoten vogels buiten beschouwing worden gelaten. Indien ervan wordt uitgegaan dat Wespndieven in hun derde kalenderjaar voor het eerst tot broeden overgaan, is een gemiddelde jongenproductie van 0.67/paar/jaar voldoende om een stabiele populatie te bereiken. Wanneer er geen jacht zou zijn op Wespndieven, zou dat slechts 0.34 jong/paar/jaar hoeven te zijn. De Zweedse reproductie wordt geschat op 0.30 jongen/paar/jaar, ontoereikend dus voor een stabiel populatieniveau gezien de jacht in Zuid-Europa en Afrika. Er zijn dan ook sterke aanwijzingen dat de stand van de Zweedse Wespndieven sinds de jaren zeventig achteruit loopt (gebaseerd op systematische tellingen bij Falsterbo). Overigens lijkt de jachtdruk in het mediterrane gebied wat te verminderen.

Veldkamp R. 1995. Havik *Accipiter gentilis* slaat Blauwe Reigers *Ardea cinerea*. *De Noordwesthoek* 22(2): 53-56.

Drie adulte en een juveniele Blauwe Reiger bleken door Haviken te zijn geslagen en geplukt in De Wieden. De vestiging van Haviken in dit moerasgebied kunnen de oorzaak zijn geweest van enkele verplaatsingen van reigerkolonies. Er werd geen invloed op het aantalsverloop van Blauwe Reigers waargenomen. De gestage afname van de Blauwe Reiger was al manifest voordat Haviken zich als broedvogel vestigden.

Viitala J., Korpimäki E., Palokangas P. & Koivula M. 1995. Attraction of kestrels to vole scent marks visible in ultraviolet light. *Nature* 373: 425-427.

Aardmuizen (en waarschijnlijk ook andere muizensoorten) markeren hun looppaadjes met urine en keutels. Experimenteel onderzoek in Finland maakt aannemelijk dat Torenvalken deze markering met behulp van ultraviolet licht opsporen en gebruiken om snel muizenrijke gebieden op te zoeken.

Vlucht D. 1994. Wespndieven in de zomer van 1994. *Kleine Alk* 12(4): 78-83.

Overzicht van waarnemingen van Wespndieven in de buurt van Alkmaar, Bergen, Petten en Camperduin. De in augustus waargenomen exemplaren (adulte en juveniele) zouden op een broedgeval kunnen duiden. Voor Castricum wordt een mogelijk broedgeval opgegeven voor 1993. Voor 1994 wordt de omgeving van Bergen en Schoorl als potentiële broedplek genoemd.

Williams I. 1995. Raptor monitoring in Wales, 1991. In: Carter S. (ed.), Britain's birds in 1991-92: the conservation and monitoring review, pp. 131-137. BTO & JNCC, Thetford.
Overzicht van het roofvogelwerk in Wales. Rode Wouw nam in 1987-91 toe: resp. 44, 49, 54, 65 en 77 broedparen met resp. 39, 38, 49, 73 en 62 uitgevlogen jongen. De havikstand wordt op meer dan 100 paar geschat. Drie gebieden werden intensief bestudeerd op Haviken: A (20.000 ha, produktieaaldbos), B (12.700 ha, idem) en C (13.500 ha, gemengd laaglandbos) met resp. 8, 18 en 12 paren met resp. gemiddelde legselgrootte van 3,6, 3,3 en 3,9 eieren en gemiddelde broedselgrootte van 2,7 (n=4), 2,2 (n=13) en 2,9 (n=9) jongen. Ook veel informatie over Sperwer, Buizerd, Blauwe Kiekendief, Slechtvalk en Smelleken en in mindere mate Torenvalk en Boomvalk.

Woets D. 1995. Buizerds als havikspoor. De Noordwesthoek 22(2): 63.

Twee waarnemingen in januari 1995 waarbij Haviken een adulte en een onvolwassen Buizerd pakten. De afgelopen jaren in de bossen van Woldberg en Eese (nabij Steenwijk) zijn verder nog Torenvalken, Sperwer, Ransuil en Kerkuil als havikspoor aangetroffen.

Zijlstra O.W. 1995. Opvallende buizerdconcentratie in Gaasterland. Vogeljaar 43: 71-72.

Waarneming op 30 december 1994 van 27 Buizerds op braakliggend land, nabij Hooibergen (blok 15-27-44). Op 31 december, 2 en 3 januari aldaar resp. 32, 60 en 38 ex. Op de grond, pikkend naar kleine prooien. Geen onderlinge agressie, ondanks onderlinge afstanden van soms vijf meter. Het grasland op die plek enkele maanden eerder doodgespoten en gescheurd. (zie ook Dijkman, Dijkman & de Vries in De Takkeling 3(1): 19 en T. Eggenhuizen & K. Breek in dit nummer van De Takkeling).

Zoun P.E.F. 1995. Verslag van het in 1994 door het ID-DLO uitgevoerde onderzoek naar de doodsoorzaken van roofvogels en uilen ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen. ID-DLO Rapport H95-2974. ID-DLO, Lelystad.

Er waren in 1994 (n=87) iets meer inzendingen dan in 1993 (n=80), zij het nog steeds met het zwaartepunt in Noord- en Oost-Nederland. Af- en aanschot werd vastgesteld bij Havik (1x) en Buizerd (3x), vergiftiging bij Havik (4x), Buizerd (7x) en Bruine Kiekendief (2x). Het enige slachtoffer van een klem betrof een Sperwer. De gebruikte gifsoorten waren parathion (10x), mevinfos (3x), aldicarb (2x), carbofuran (5x), alfachloralose (4x) en onbekend (5x). Met uitzondering van alfachloralose zijn dit wettelijk toegestane middelen ter bestrijding van insecten. Voor zover bekend zijn Nederlandse roofvogels in 1994 voor het eerst met carbofuran vergiftigd. Misbruik van aldicarb, carbofuran en parathion in granulaatvorm lijkt de laatste jaren in frequentie toe te nemen.

Mededelingen

Sweaters, t-shirts, fototentoonstelling, lespakketten en videofilms

Het centrale verkooppunt voor de WRN-artikelen (t-shirts en sweaters in de kleuren groen, rood, grijs en wit, in de maten M, L, XL en XXL met als opdruk het verspreidingsgebied van de Wespandief met daar omheen de Wespandief in alle voorkomende veerpatronen), is Wil Beeren, Kardinaal de Jongstraat 10, 6021 VX Budel. Tel. 04958-93437. Wil heeft ook de tentoonstelling onder zijn beheer.

De risico's van het klimmen

Wij krijgen wel eens door leden de vraag voorgelegd: stel dat wij uit een boom vallen waar we een roofvogelnest controleren en min of meer beschadigd raken. Zijn we dan via de WRN verzekerd?

Antwoord: nee, dat bent U niet! De WRN is niet aansprakelijk voor eventuele ongelukken en daaruit voortvloeiende financiële of immateriële schade van haar leden. Eenieder handelt voor eigen risico. Wij raden dan ook iedereen aan: wees voorzichtig, klim niet bij de nesten als je er niets bij te zoeken heb en wanneer je de klimkunst niet volledig beheerst (impliciet kennis over sterke en zwakke bomen). Ook vanaf de grond valt er veel informatie te vergaren.

Contributie

De meeste leden hebben inmiddels hun bijdrage voor 1995 betaald (minimaal fl. 15,-, meer is welkom). Voor degenen die nog niet betaald hebben: wilt U dat s.v.p zo snel mogelijk doen. Alvast bedankt!

Enige tijd geleden heeft u bericht ontvangen dat de Algemene Inspectiedienst een groot aantal vacatures heeft opengesteld voor de functie van: **ONBEZOLDIGD CONTROLEUR FLORA EN FAUNA** (de vroegere controleurs Vogelwet).

Hierop is door velen enthousiast gereageerd en grote delen van het land lijken voldoende afgedekt te kunnen worden. De opleiding voor deze vrijwillige controleurs start begin april.

Voor de andere delen van het land, met name in het westen en zuiden, is de AID nog op zoek naar **meer controleurs**. Na de zomer begint er opnieuw een cursus.

Mocht u nog belangstelling hebben, kunt u zich voor nadere informatie richten tot de Algemene Inspectiedienst, Postbus 234, 6461 AE KERKRADE, of telefonisch tot H.J. Vromen, 040 - 562562.

Overzicht van WRN-steunpunten en contactpersonen

- Friesland:** Johan Krol, Fostaland 11, 9163 FX Nes (Ameland), 05191-42887
Jaring Roosma, Bakkerskamp 2, Makkinga, 05163-1879
Herman Dijkman, Schuur 35, 9205 BE Drachten, 05120-23369/25255
- Groningen:** Johan Vochtefloo, Albertstraat 24A, 9724 JZ Groningen, 050-127332
voor (griauwe) kiekendieven: Ben Koks, Kremerheerd 147, 9737 PN Groningen, 050-412646
- Drenthe:** Hans Dekker, Mortonhof 42, 7908 AP Hoogeveen, 05920-27285
- Overijssel:** Nico Driessen, Stationsweg 3, 8011 CZ Zwolle, 038-217166
- Gelderland:** Rob Vogel, Noorderstraat 63, 6953 CD Dieren, 08330-27524/08893-48111
Kees Hasenaar, Kieftveen 32-9, 3781 PP, Voorthuizen, 03429-4600
Harrie Hees, Hoge Boeschoterweg 63, 3886 PP Garderen, 05776-1686/2066
Harris van Diepen, Troelstrastraat 2, 8161 DS Epe, 05780-15114/055-492510
Marius Arentsen, Ds.W.v.Eertenstraat 22, 7051 BR Varsseveld, 08352-43001
- Flevopolders:** Frank de Roder, Zwartemeerweg 20A, 8307 RP Ens, 05275-3040
- Voor de bovengenoemde noordelijke provincies is de contactpersoon voor vervolging: Jan Schipperijn, Hullenweg 29, 9301 ZD Roden, 05908-16683
- NO-Noord-Brabant:** Hans van Lieshout, Lange Bleek 1, 6029 RW Sterksel, 04907-64847
Toon de Smit, tel. 04937-93564
Vogelasiel Zundert, tel. 01696-74165
- Zeeland:** Henk Castelijns, Marollenoord 10, 4553 CP Philippine, 01159-1846
- Limburg:** Jack van der Vlis, Europaan 45, 6226 CN Maastricht, 043-633082
- Verder kunt U voor Limburg terecht bij de Werkgroep Roofvogelbescherming Limburg, p/a Jo Erkens, Aldenhofstraat 79, 6191 GS Neerbeek, 046-372839. De WRN gaat mogelijk in de toekomst met deze club nauwer samenwerken.
- Zuid-Holland:** Rob Haan, Weerdestein 41, 3328 MK Dordrecht, 078-174983/213921
regio Den Haag: J. Schoemakers, Heemskerkstraat 9, 2518 EH Den Haag, 070-3457370
regio Rotterdam: Ronald Nuijver, Van Noortwijkstraat 225D, 3042 LH Rotterdam, Tel.010-4155644
- Utrecht:** R. Haverdings, Staringlaan 65, 3906 WH Veenendaal, 08385-24167
- Noord-Holland:** Johan Terlingen, Dr. Jacobilaan 21, 1901 KG Castricum, 02518-52726
Wieringermeer: Leon Kelder, Vlasstraat 35, 1773 AL Kreileroord

Inhoud

- 1 Maria Quist: Intro
- 3 Bernard Wubbels: Valkuil
- 5 Brieven
- 11 H. Verstappen: Valkeniers
- 12 Gert-Jan Bos: De kippen gaan boven alles
- 13 Piet Kerssies: Haviken en postduiven
- 15 Henk Maat: Nog meer Buizerd
- 16 Maria Quist: Een merkwaardige (rechts)zaak. Deel 2
- 18 H. Dijkman: Rode Wouwen
- 19 Sake de Vlas: Steenarendperikelen (vervolg)
- 21 Hans van Lieshout: Nieuws van het Steunpunt Brabant
- 25 Willem van Manen en Rob G. Bijlsma: Staartbandering bij adulte Wespennieven *Pernis apivorus* geeft geen uitsluitel omtrent sexe
- 30 Jan Boeren: Biotoopvoorkeur en broedresultaten van de Boomvalk *Falco subbuteo* in oostelijk Midden-Limburg
- 36 Nirk Zijlmans: De Havik *Accipiter gentilis* in en om Amsterdam
- 40 Roland-Jan Buijs: Wat maakt de Buizerd spoorwegslachtoffer?
- 42 Ton Eggenhuizen en Kees Breek: De fabel van de Buizerd, de Torenavalk en de Regenworm
- 45 Hans Donkers: Gericht zoeken naar herfst- en winterprooien van Sperwers *Accipiter nisus*
- 49 Pedro Zoun: Roofvogels slachtoffer van nieuw vergif
- 50 Sake de Vlas: Havikperikelen
- 52 Rob G. Bijlsma: Recente roofvogelliteratuur 1994/3-1995
- 61 Mededelingen